

Sem vložte zadání Vaší práce.

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
FAKULTA INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ
KATEDRA SOFTWAREVÉHO INŽENÝRSTVÍ

Diplomová práce

Možnosti využití metodiky DEMO pro tvorbu BPMN modelů

Bc. Štěpán Heller

Vedoucí práce: Ing. Pavel Náplava

11. ledna 2016

Poděkování

Rád bych poděkoval mému vedoucímu Ing. Pavlu Náplavovi za cenné rady v průběhu tvorby práce a také Stevenu Van Kervelovi ze společnosti Formetis, který byl velkým přínosem pro vznik této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval(a) samostatně a že jsem uvedl(a) veškeré použité informační zdroje v souladu s Metodickým pokynem o etické přípravě vysokoškolských závěrečných prací.

Beru na vědomí, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, ve znění pozdějších předpisů. V souladu s ust. § 46 odst. 6 tohoto zákona tímto uděluji nevýhradní oprávnění (licenci) k užití této mojí práce, a to včetně všech počítačových programů, jež jsou její součástí či přílohou, a veškeré jejich dokumentace (dále souhrnně jen „Dílo“), a to všem osobám, které si přejí Dílo užít. Tyto osoby jsou oprávněny Dílo užít jakýmkoli způsobem, který nesnižuje hodnotu Díla, a za jakýmkoli účelem (včetně užití k výdělečným účelům). Toto oprávnění je časově, teritoriálně i množstevně neomezené. Každá osoba, která využije výše uvedenou licenci, se však zavazuje udělit ke každému dílu, které vznikne (byť jen zčásti) na základě Díla, úpravou Díla, spojením Díla s jiným dílem, zařazením Díla do díla souborného či zpracováním Díla (včetně překladu), licenci alespoň ve výše uvedeném rozsahu a zároveň zpřístupnit zdrojový kód takového díla alespoň srovnatelným způsobem a ve srovnatelném rozsahu, jako je zpřístupněn zdrojový kód Díla.

V Praze dne 11. ledna 2016

.....

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta informačních technologií

© 2016 Štěpán Heller. Všechna práva vyhrazena.

Tato práce vznikla jako školní dílo na Českém vysokém učení technickém v Praze, Fakultě informačních technologií. Práce je chráněna právními předpisy a mezinárodními úmluvami o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským. K jejímu užití, s výjimkou bezúplatných zákonných licencí, je nezbytný souhlas autora.

Odkaz na tuto práci

Heller, Štěpán. *Možnosti využití metodiky DEMO pro tvorbu BPMN modelů*. Diplomová práce. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta informačních technologií, 2016.

Abstrakt

V několika větách shrňte obsah a přínos této práce v češtině. Po přečtení abstraktu by se čtenář měl mít čtenář dost informací pro rozhodnutí, zda chce Vaši práci číst.

Klíčová slova DEMO, BPMN, Enterprise ontology, Business Process Management, Proces, Procesní model

Abstract

Sem doplňte ekvivalent abstraktu Vaší práce v angličtině.

Keywords DEMO, BPMN, Enterprise ontology, Business Process Management, Process, Process Model

Obsah

Úvod	1
1 Definice základních pojmů	5
1.1 Motivace k řízení podnikových procesů	5
1.2 Vývoj přístupů k řízení podnikových procesů	6
1.3 Definice základních pojmů	7
2 Techniky modelování podnikových procesů	15
2.1 Procesní model a důvody pro jeho tvorbu	15
2.2 Základní techniky	16
2.3 Srovnání technik	24
3 Notace BPMN	29
3.1 O BPMN	29
3.2 Základní koncepty notace BPMN	30
3.3 Základní elementy notace BPMN	32
3.4 Základní pravidla modelování v BPMN	40
3.5 Možnosti automatizace BPMN modelů	41
4 Metodologie DEMO	43
4.1 O DEMO	43
4.2 Ontologie	44
4.3 Teorie PSI (Ψ -theory)	45
4.4 Teorem organizace – The organization theorem	51
4.5 Metodologie	53
5 Aplikace metody	57
5.1 Úvod	57
5.2 Aplikace metody	57
5.3 Diskuse	67

Závěr	69
Literatura	71
A Seznam použitých zkratek	75
B Obsah přiloženého CD	77

Seznam obrázků

1.1	Business Process Lifecycle [4]	11
2.1	Nákupní proces pomocí vývojového diagramu	17
2.2	Nákupní proces pomocí BPMN	18
2.3	Nákupní proces pomocí UML	21
3.1	Element <i>aktivita</i>	33
3.2	Různé druhy elementu <i>brána</i>	34
3.3	Různé druhy <i>počátečních událostí</i>	36
3.4	Různé druhy <i>konečných událostí</i>	36
3.5	Různé druhy průběžných událostí používané v této práci	37
3.6	Element <i>bazén s plaveckými drahami</i>	39
3.7	Element <i>datový objekt a datové úložiště</i>	40
4.1	Grafické znázornění operačního axiomu [10]	46
4.2	Grafické znázornění C-actu [10]	47
4.3	Grafické znázornění základního transakčního vzoru [10]	49
4.4	Grafické znázornění standardního transakčního vzoru [10]	50
4.5	Grafické znázornění organizačního teorému [10]	52
4.6	DEMO Aspect models [10]	54
5.1	Struktura závislosti transakcí v případě Pizzerie Mama Mia	63
5.2	ATD Pizzerie Mama Mia [10]	64
5.3	PSD Pizzerie Mama Mia [10]	65
5.4	Případ Pizzerie Mama Mia v BPMN 1/2	66
5.5	Případ Pizzerie Mama Mia v BPMN 2/2	67

Seznam tabulek

1.1	Jednotlivá stádia vyspělosti v práci s podnikovými procesy dle modelu CMM [9]	13
2.1	Srovnání základních technik pro modelování podnikových procesů .	25
5.1	Parametry transakce T01	61
5.2	Parametry transakce T02	62
5.3	Parametry transakce T03	62

Úvod

Každá organizace (nezáleží zda firma, úřad nebo spolek) od určité velikosti začne řešit problémy s efektivitou a udržitelností růstu. Jedním z řešení, ať už k němu řídící pracovníci přistoupí vědomě či nevědomě, je nějaká forma *procesního řízení*.

Procesní řízení, jehož základům se podrobně věnuje kapitola 1, ve své podstatě znamená standardizaci opakujících se postupů, jejich zaznamenání ve formě, která umožní pozdější analýzu a optimalizaci za účelem zvyšování efektivity jejich provádění a eliminaci chyb, které mohou vzniknout.

Přístupy, jak procesy zaznamenávat, analyzovat a optimalizovat se vyvíjí stejně jako se vyvíjí organizace, společnost, požadavky zákazníků a v neposlední řadě technologie. Od intuitivního zaznamenávání průběhu procesů pomocí *vývojových diagramů*, které neumožňovaly nic jiného než prosté grafické znázornění posloupnosti aktivit, se vývoj posunul k automatizaci procesů pomocí výpočetních prostředků a analýze velkého množství dat o každém kroku analyzovaného procesu.

Tato práce se snaží přispět k tomu, aby bylo možné procesy zaznamenávat a analyzovat s větší mírou konzistence podle metody, jejíž návrh tato práce představuje v kapitole 5.

Motivace

V této práci jsou analyzovány dvě techniky použitelné k modelování podnikových procesů – DEMO a BPMN. BPMN je v současnosti zřejmě nejpoužívanější notací pro vizuální reprezentaci podnikových procesů. Její předností je zejména velká srozumitelnost pro business uživatele, kteří jsou dobře obeznámeni s vývojovými diagramy a jsou tak schopni číst i vytvářet diagramy v BPMN bez větších problémů. Slabinou BPMN je však absence jasných pravidel *jak* diagramy vytvářet, *které* části procesu v nich zaznamenávat a *z čeho* se procesy vlastně skládají. Výsledkem jsou BPMN modely, které jsou často *nekompletní, nekonzistentní a nejednoznačné*.

DEMO je metodologie založená na silném teoretickém základu, který se skládá především z *Enterprise ontology* a Ψ -theory. DEMO má jasná pravidla co v modelech zachycovat, jak při vytváření modelů postupovat a jak ověřit, zda jsou vzniklé modely korektní a správné. Metodologie DEMO zajišťuje, že pokud dodržíme veškeré postupy, které tato metodologie stanoví, tak nám při modelování stejného procesu musí na konci vždy vzniknout ten samý model. Tato jistota má zásadní pozitivní důsledky pro analýzu, sdílení i diskusi nad procesy v rámci organizace.

Tato práce si klade za cíl zkombinovat výhody obou technik, tedy dobrou srozumitelnost business uživateli na straně jedné a pevný teoretický základ na straně druhé, vyvinutím metody, která umožní vytvářet BPMN modely, které budou *kompletní, konzistentní a jednoznačné*. V kombinaci s možnostmi automatizace by se mohlo jednat o krok dopředu v celé oblasti Business Process Managementu.

Struktura práce

Práce je rozdělena do šesti kapitol. V první jsou definovány základní pojmy, se kterými je ve zbytku textu pracováno a také je zde rozebrán vývoj přístupů k práci s podnikovými procesy. Druhá kapitola analyzuje nejpoužívanější techniky pro modelování podnikových procesů a srovnává jejich silné a slabé stránky. Třetí a čtvrtá kapitola rozebírají notaci BPMN, respektive metodologii DEMO do hloubky – jejich základní principy a postupy. V páté kapitole se nachází klíčová část této práce, kterou je jednak návrh toho, jak vyjádřit klíčové prvky metodologie DEMO pomocí primitiv z notace BPMN a také návrh metody, která obsahuje sedm kroků dle kterých je možné vytvořit BPMN model procesu. Výsledný model by měl být *kompletní, konzistentní a jednoznačný*. Závěrečná kapitola demonstruje navrženou metodu na konkrétním příkladu a diskutuje výsledky její aplikace.

Překlad cizojazyčných termínů

Při psaní textu se autor potýkal s problémem, že zejména v případě metodologie DEMO existuje jen mizivé množství textů v českém jazyce, které by popisovaly tuto metodologii. Základní termíny, kterými jsou označeny jednotlivé prvky metodologie, tak nemají český překlad. Autor se rozhodl toto řešit částečným překladem těch termínů, u kterých je přeložení přímočaré a jinak pracoval s původními anglickými výrazy. Při případné aktualizaci práce by bylo možné přeložit více termínů, pokud by se na českých ekvivalentech našla shoda v rámci české komunity DEMO.

Klíčové zdroje

Pro čerpání informací použil autor této diplomové práce několik desítek zdrojů, ale tři níže uvedené stojí za vypíchnutí a krátký komentář, neboť byly pro

vznik této práce zásadní.

Enterprise ontology – Jan L. G. Dietz

Jan Dietz je tvůrcem metodologie DEMO a autorem celé řady publikací na téma fungování organizací, sociálních interakcí v nich, stejně jako na modelování jejich činnosti. Kniha *Enterprise ontology – Theory and Metodology* podrobně popisuje všechny tyto fenomény stejně jako Enterprise ontology, Ψ -theory a celou metodologii DEMO.

Enhancing the Formal Foundations of BPMN by Enterprise Ontology – Van Nuffel, Mulder, Van Kervel

Tato publikace je jednou z mála, které se zabývají nějakým druhem kombinace DEMO a BPMN. V tomto případě se jedná zejména o analýzu již existujících BPMN modelů z hlediska požadavků na ontologickou kompletnost a konzistentnost. Tato práce zároveň obsahuje postup, jak zajistit úpravu těchto BPMN modelů tak, aby tyto požadavky splňovaly.

V této souvislosti by autor rád zmínil, že v rámci tvorby této diplomové práce navštívil jednoho z autorů této publikace Stevena Van Kervela a jeho tým ve společnosti Formetis, za účelem diskutování závěrů a přínosů práce. Tato návštěva byla pro vznik této diplomové práce velkým přínosem.

Business Process Modeling and Simulation: DEMO, BORM and BPMN – Zuzana Vejražková

Třetí publikací, která byla zásadní pro vznik této diplomové práce je diplomová práce Zuzany Vejražkové, která vznikla na Fakultě informačních technologií ČVUT. Tato práce se zabývá analýzou technik DEMO, BORM a BPMN s důrazem na simulaci podnikových procesů, která umožňuje jejich efektivnější analýzu.

Rozdíl mezi touto diplomovou prací a prací Zuzany Vejražkové je jednak ve volbě technik, které jsou zkombinovány (Zuzana Vejražková kombinuje DEMO s Petriho sítěmi, tato práce kombinuje DEMO a BPMN) a jednak v menším důrazu na simulaci a automatizaci, kterou autor této diplomové práce přenechává dalšímu výzkumu.

Definice základních pojmů

1.1 Motivace k řízení podnikových procesů

Každá firma, která se snaží efektivně řídit svůj chod a neustále se rozvíjet, stále hledá nové a nové cesty, jak toho docílit. Takovými cestami může být uvádění nových produktů na trh, hledání nových trhů a příležitostí na nich, nabírání nových zaměstnanců, investice do propracovaného marketingu a mnoho dalších. Stále více firem ale v posledních několika dekádách obrací svou pozornost také dovnitř vlastní organizace. Hledají oblasti, kde je možné najít úspory nebo kde by bylo možné práci zefektivnit.

Aby bylo něco takového vůbec možné, musí mít manažeři a odpovědní vedoucí pracovníci především přehled o své organizaci a její hlubokou znalost. Pouze z takové hluboké znalosti pak mohou vzejít příležitosti k efektivnějšímu dosahování podnikových cílů.

Z toho důvodu firmy a organizace hledají cesty, jak lépe pochopit a následně standardizovat *procesy* v rámci vlastního podniku, které ve svém souhrnu nejsou nic jiného než soubor postupů, kterými podnik nebo organizace dosahuje svých cílů. O tom, kterak takové procesy pozorovat, standardizovat a řídit, byla napsána celá řada publikací a je nezbytné mít na zřeteli, že se jednotlivé přístupy od sebe více či méně odlišují.

Ačkoliv akademici i odpovědní lidé z prostředí samotných firem a organizací se často přou, který z přístupů je lepší, zůstává bez nejmenších pochyb, že adoptování jakéhokoliv přístupu vedoucího k lepšímu porozumění chodu vlastní organizace je lepší, než nahodilý přístup k řízení společnosti, kdy jsou změny vykonávány ad hoc a jakéhokoliv plánování do budoucna je tak velmi obtížné. Pochopení vlastní organizace je jedním (nikoli jediným) ze základních předpokladů pro její dlouhodobě udržitelný rozvoj a právě k tomu účelu je *procesní řízení* široce akceptovaným přístupem.

Hlavním cílem procesního řízení je nalezení nejefektivnější cesty pro transformaci zákaznických požadavků na zákaznickou spoko-

jenost. [1]¹

1.2 Vývoj přístupů k řízení podnikových procesů

Obsah této sekce vychází zejména z [2].

Velkou změnou v myšlení společností v moderních dějinách byla bezpochyby průmyslová revoluce v 18. a 19. století. Přejít k centralizované manu-fakturní výrobě nutil firmy přemýšlet nad efektivitou práce a vytvářet postupy (byť třeba neformální), které měly k požadované efektivitě přispívat.

Dalším velkým impulsem byl konec 2. světové války, kdy docházelo ke změně orientace z hospodářství orientovaného na válečná snažení jednotlivých států zpět k trhu, kde měl hlavní slovo zákazník. Firmy (zejména továrny a průmyslové závody) začaly více měřit, kolik jim konkrétní činnost zabere času a kolik spolyká finančních prostředků.

V 70. letech přicházejí na scénu první počítače, které budou mít zásadní dopad na to, jak organizace vnitřně fungují. Jedním z prvních rozpoznatelných přístupů tak byl *Just In Time (JIT)*, který vyvinula a dále precizovala japonská Toyota. Jak již název napovídá, praktiky JIT se soustředily na to, aby dodávky materiálu proběhly až ve chvíli, kdy byly potřeba při výrobním procesu. Firmy tak šetří finanční prostředky na nutnosti materiál držet na skladě a pečovat o něj.

Přístup označovaný jako *Total Quality Management (TQM)*, který zejména v 80. a 90. letech adoptují japonské továrny, se soustředí na maximální kvalitu ve všech fázích výrobního procesu a minimalizaci chybovosti. Hlavními cíli pro organizace jako Ford Motor Company, Motorola nebo Toyota Motor Company bylo dosáhnout 100% zákaznické spokojenosti a 0% chybovosti.

V druhé půlce 80. let firmy začaly pocítovat, že je potřeba začít lépe využívat statistická data nasbíraná za běhu procesů dle TQM. Tento přístup se nazývá *Business Process Improvement* a je využíván dodnes. Firmy se začaly více ptát *proč* proces vlastně děláme místo toho, *jak* jej vykonat efektivněji. Termín Business Process Improvement byl dnes již pohlcen obecnějším Business Process Management, stále je však možné se s ním někde setkat.

Koncept *Six Sigma* byl velmi populární v první polovině 90. let. Úspěch slavil především ve velkých společnostech jako Motorola nebo Sony. Six Sigma je soubor postupů, kterak zlepšit fungování procesů v organizaci eliminací chybovosti. *Six Sigma Defect* je definován jako cokoliv, co se odchyluje od očekávání zákazníka.

Přístup nazývaný jako *Lean* byl hojně využíván v druhé polovině 90. let. Jeho jádrem je snaha postupně eliminovat ztráty při výrobě za použití nejmenšího možného množství lidské práce, investic do nástrojů a času pro vývoj nového produktu.

¹The main objective of process management is to find the most efficient and effective way to transform customer requirements into customer satisfaction. [1]

S příchodem 21. století se objevil nový přístup zvaný *Service Science*. Jedná se o přístup, který klade vyšší nároky na flexibilitu procesů ve společnosti. Firma by měla být schopná se plně přizpůsobit požadavkům zákazníka místo toho, aby mu nabízela soubor předem definovaných produktů nebo služeb. Dobrým příkladem využití přístupu *Service Science* je automobilka, která nevyrobí auto, dokud si ho zákazník neobjedná a může tak při jeho výrobě plně vycházet z požadavků zákazníka na úpravy na míru.

1.3 Definice základních pojmů

V rámci této sekce jsou definovány základní pojmy, jejichž znalost a plné porozumění je nezbytné pro orientaci v obsahu dalších kapitol.

1.3.1 Podnikový proces

V nadsázce řečeno definic pojmu *proces* existuje tolik, kolik existuje publikací, které jsou jim věnovány. Intuitivně si člověk s těmito definicemi neseznámený představí určitou po sobě jdoucí posloupnost aktivit, na jejichž konci je nějaký výsledek.

Norma EN ISO 9000:2000 definuje pojem proces následovně: [3]

Proces je soubor vzájemně působících nebo vzájemně souvisejících činností, které přeměňují vstupy na výstupy.²

O něco podrobnější definici můžeme najít v [4]:

Podnikový proces se skládá ze souboru činností, které jsou prováděny koordinovaně v organizačním a technickém prostředí. Tyto činnosti společně plní podnikový cíl. Každý podnikový proces je prováděn jednou organizací, ale může vzájemně působit s procesy prováděnými jinými organizacemi.³

Jako poslední si můžeme uvést definici podnikového procesu z české literatury: [5]

Podnikový proces je souhrnem činností, transformujících souhrn vstupů do souhrnu výstupů (zboží nebo služeb) pro jiné lidi nebo procesy, používající k tomu lidi a nástroje.

²Set of interrelated or interacting activities which transforms inputs into outputs.

³A business process consists of a set of activities that are performed in coordination in an organizational and technical environment. These activities jointly realize a business goal. Each business process is enacted by a single organization, but it may interact with business processes performed by other organizations. [4]

1. DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

I když je možné proces vnímat jako izolovanou jednotku, je na tomto místě dobré si uvědomit, že proces v organizaci je velmi často výstupem jiného procesu. Mezi hlavní atributy procesu patří: [6]

- *Název*, který proces identifikuje.
- *Účel*, pro který je proces prováděn.
- *Vlastník*, který je za proces zodpovědný (osoba nebo složka v organizaci).
- *Specifikace vstupů*. Věci, které jsou potřebné k provádění procesu.
- *Specifikace výstupů*. Věci, které jsou vytvořeny v průběhu provádění procesu.
- *Vstupní a výstupní podmínky*, které musí být splněny při spuštění a ukončení procesu.
- *Činnosti* definují jednotlivé kroky (operace) při provádění procesu.
- *Role a zodpovědnosti* definují, kdo je zodpovědný za provedení konkrétní činnosti.
- *Measurements*. Jaké parametry jsou vyhodnocovány při provádění procesu.

1.3.1.1 Produkt

Dle [3] je *produkt* definován jednoduše jako výsledek procesu. Produkt se dále může skládat z dalších produktů, které jsou výsledkem činnosti jiných procesů.

1.3.1.2 Procedura

Proceduru definujeme dle [3] jako „určený způsob, jak vykonat činnost nebo proces“. ⁴

Pro správné pochopení rozdílu mezi procesem a procedurou je třeba si uvědomit, že proces nám říká „co je potřeba udělat, a které role jsou zastoupeny“ a procedura „jak to udělat“ a většinou se týká pouze jedné role. [6]

1.3.1.3 Instance

Instance podnikového procesu odpovídá jeho jednomu konkrétnímu provedení dle specifikovaného modelu.

⁴Specified way to carry out an activity or a process.[3]

1.3.2 Řízení podnikových procesů

Ačkoliv slovo „řízení“ v názvu sekce čtenáři již trochu napovídá, význam řízení podnikových procesů (často se používá také anglický výraz Business Process Management, zkráceně BPM) je širší než jen samotný dohled nad prováděním konkrétního procesu. Konkrétně je řízení podnikových procesů definováno jako: [4]

Řízení podnikových procesů obsahuje principy, metody a techniky, které podporují návrh, konfiguraci, administraci, standardizaci a analýzu podnikových procesů.⁵

Ačkoliv taková definice může být pro čtenáře obtížně uchopitelná, nejedná se o nic jiného než o neustále se opakující proces, který zahrnuje mapování podnikových procesů, jejich modelování, provádění a dohled nad prováděním, sbírání dat, pomocí, kterých lze proces hodnotit, hodnocení a hledání cest, jak provádění nebo návrh procesu vylepšit tak, aby bylo jeho provádění efektivnější.

Hlavním cílem řízení podnikových procesů je nalezení co možná nejúčinnější cesty, kterou organizace může vyplnit požadavky zákazníka k jeho co možná nejvyšší spokojenosti. [7]

Proto, aby mohlo být řízení podnikových procesů v rámci organizace zavedeno, je nejprve nezbytné procesy definovat. Obvykle se definice podnikových procesů provádí manuálně sběrem informací od odpovědných pracovníků, kteří jsou odpovědní za provádění jednotlivých činností ideálně ve spolupráci s jejich nadřízenými pracovníky.

1.3.3 Business Process Management System

Při řízení podnikových procesů je pro firmy většinou výhodné, když použijí nějaký software, který jim umožní lepší dohled nad všemi aspekty životního cyklu procesu. Takový software označovaný jako BPMS (Business Process Management System) definujeme dle [4] jako:

BPMS je obecný software, který využívá explicitní reprezentaci podnikových procesů k řízení jejich provádění.⁶

Jednou z charakteristik BPMS je, že není používán jen jedním typem uživatelů v rámci organizace, ale díky přizpůsobeným pohledům může sloužit napříč organizací. Mezi uživatele BPMS mohou patřit: [8]

- Procesní analytik

⁵Business process management includes concepts, methods, and techniques to support the design, administration, configuration, enactment, and analysis of business processes. [4]

⁶A business process management system is a generic software system that is driven by explicit process representations to coordinate the enactment of business processes. [4]

- Procesní architekt
- Koncoví uživatelé
- Liniový management
- Zákazníci
- Vývojáři

Přínosy používání některého BPMS systému tkví zejména v získání uceleného přehledu o procesech a jejich provádění v rámci organizace. Díky tomu je možné snáze identifikovat slabá místa, která přináší ztráty času nebo peněz. Pokud dojde při provádění procesu k nějakému problému, je díky BPMS snazší ho identifikovat a zjednat nápravu. BPMS systém rovněž usnadňuje provádění změn v nastavení procesů a také přispívá k lepšímu vyhodnocování výkonnosti firmy a predikci dalšího vývoje díky množství dat, které je možné nasbírat při provádění procesů.

1.3.4 Business Process Model

Pro potřeby standardizace, ale vlastně i obyčejné diskuse v rámci organizace, je nejprve třeba podnikový proces popsat. Popisují se jednotlivé činnosti, tok informací, zastoupené role, interakce s jinými procesy apod. Z toho důvodu je vytvářen tzv. *Business Proces Model*, který můžeme dle [4] definovat následovně:

Business Process Model se skládá ze souboru modelů činností a prováděcích pravidel mezi nimi. Každý Business Process Model představuje plán pro soubor instancí podnikového procesu a každý model činnosti představuje plán pro soubor instancí činnosti.⁷

Podnikové procesy v Business Process Modelu mohou být popsány textově nebo graficky. Grafický způsob v dnešní době jasně převládá zejména díky možnosti rychlejšího zorientování v procesu a jednoduššímu pochopení toho, jak proces probíhá.

Je žádoucí, aby byl Business Process model co nejlépe pochopitelný pro všechny zainteresované osoby. Právě grafické znázornění je pro toto nejvhodnějším řešením. Výsledný model by však neměl umožňovat více než jednu interpretaci situace, kterou znázorňuje.

Mezi známější nástroje pro grafické znázornění podnikových procesů řadíme: [8]

⁷A business process model consists of a set of activity models and execution constraints between them. Each business process model acts as a blueprint for a set of business process instances, and each activity model acts as a blueprint for a set of activity instances. [4]

- Vývojový diagram (Flowchart)
- UML
- BPMN
- BPEL

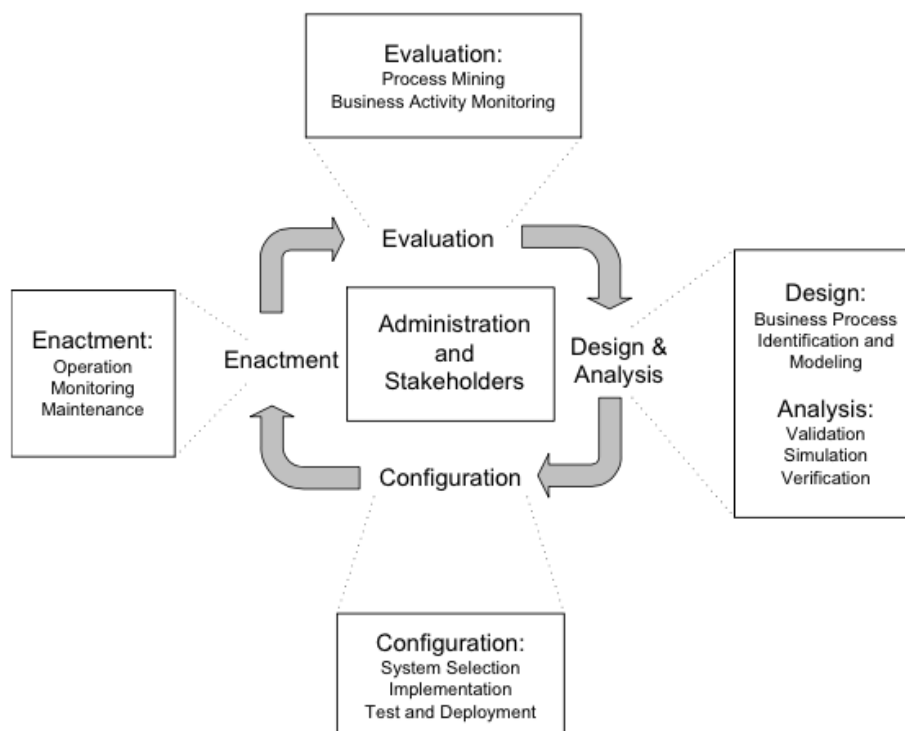
Petriho síť, Flowchart, UML, BPMN, BPEL a DEMO si podrobněji rozebereme v kapitolách 2, 3 a 4.

Business Process Model se soustředí zejména na strukturu a organizaci procesu, nikoliv na technické aspekty jeho implementace. Realizace procesu se tak může upravit, aniž by se musel měnit příslušný model.

V dalším textu budeme používat spíše české označení *procesní model*.

1.3.5 Životní cyklus procesu

Obrázek 1.1 ilustruje všechny fáze, kterými podnikový proces prochází. Obrázek také ilustruje ideu neustálé probíhající optimalizace procesu.

Obrázek 1.1: Business Process Lifecycle [4]

Ve fázi *Návrh a analýza* dochází ke sběru informací o procesech většinou formou pohovorů a dotazování zodpovědných pracovníků. Na základě takto

nasbíraných informací je možné procesy identifikovat, popsat, potvrdit se zodpovědnými pracovníky a vytvořit jejich procesní modely.

Po návrhové fázi většinou následuje fáze *Implementace*. Podnikový proces může být implementován například pouze „slovně“ pomocí souboru pravidel a opatření, které musí zodpovědní zaměstnanci dodržovat. Často je ale k realizaci podnikových procesů využíván specializovaný software. V takovém případě dochází k obohacení procesního modelu o specificky technické informace a také o doplnění interakcí pracovníků se softwarem.

Ve chvíli, kdy je dokončena implementace je možné přikročit k fázi *Provádění*. Provádění konkrétní instance podnikového procesu je většinou spuštěno nějakou událostí (např. jiným procesem). V této chvíli systém BPMS aktivně kontroluje provádění procesu a upozorňuje zodpovědné pracovníky na případné problémy nebo požadavky na součinnost. V průběhu této fáze jsou také shromažďována cenná data, která prováděním procesu vzniknou. Tato data slouží jako vstup poslední vyhodnocovací fáze.

Fáze *Vyhodnocení* využívá nasbíraná data, která jsou vyhodnocována a jsou v nich hledány příležitosti k optimalizaci procesu. Příkladem může být například, že některá část procesu trvá příliš dlouho z důvodu zpoždění dodávek materiálu. Na základě takové informace mohou manažeři přistoupit k úpravě procesu dodávání materiálů a dosáhnout tak časové úspory.

1.3.6 Capability Maturity Model

Capability Maturity Model (CMM) definuje pět stádií vyspělosti, kterými firmy a organizace procházejí při snaze porozumět vlastním podnikovým procesům. Jednotlivá stádia popisuje tabulka 1.1.

Stádium vyspělosti	Stav
1. Initial	Procesy jsou vykonávány ad hoc bez jasně definovaných postupů. Úspěch procesu závisí zejména na výkonu zodpovědných pracovníků.
2. Repeatable	Základní techniky projektového řízení jsou již zavedeny pro sledování nákladů, plánování a definování funkcionalit. Je zaveden základní rámec, který umožňuje opakovat předchozí úspěšné provedení nějakého úkonu.
3. Defined	V této fázi je proces již dokumentován a standardy pro jeho provádění jsou definovány.
4. Managed	Probíhá sběr výkonnostních měřítek pro vyhodnocování kvality provádění procesů. Procesy jsou prováděny pod dohledem.
5. Optimizing	Procesy jsou na základě nasbíraných dat a zpětné vazby neustále vylepšovány za účelem jejich zefektivnění.

Tabulka 1.1: Jednotlivá stadia vyspělosti v práci s podnikovými procesy dle modelu CMM [9]

1.3.7 Klasifikace podnikových procesů

Podnikové procesy lze klasifikovat a zařazovat do tříd z několika hledisek.

1.3.7.1 Hlavní a podpůrné procesy

Základní a zřejmě nejlépe uchopitelné hledisko je rozdělení podnikových procesů na *hlavní* a *podpůrné*.

Hlavní procesy jsou takové, které přímo vytvářejí hodnotu pro organizaci. Aby mohl být proces označen jako hlavní, je zde třeba přímé interakce se zákazníkem. Hlavních procesů není většinou v organizaci mnoho, spíše tyto procesy kopírují nabídku služeb zákazníkům.

Podpůrné procesy slouží, jak už z názvu vyplývá, jako podpora procesů hlavních. Tyto procesy přímo hodnotu většinou nevytvářejí, ale jsou nezbytné k jejímu vytváření hlavním procesem. Na rozdíl od hlavních procesů je možné (a často výhodné) podpůrné procesy outsourcovat.

1.3.7.2 Vnitřní a vnější procesy

Vnitřní proces je takový proces, který probíhá uvnitř jedné organizace bez interakce s procesem jiné organizace.

Vnější procesy naopak interagují s procesy jiné organizace a je tedy třeba u nich dbát na optimální synchronizaci.

1.3.7.3 Další členění podnikových procesů

Podnikové procesy můžeme členit dle mnoha dalších hledisek. Jedním z takových hledisek je například *úroveň automatizace* konkrétního podnikového procesu. Některé procesy mohou probíhat plně automatizovaně bez zapojení člověka, u jiných je menší či větší zapojení lidského elementu nezbytné.

Dalším možným pohledem je *úroveň opakování*. Podnikové procesy, u kterých dochází k častému opakování, často podléhají vyšší úrovni automatizace, ale není to pravidlem. Existují však v organizaci i procesy, které se opakují jen výjimečně. Jako příklad si můžeme uvést návrh nového modelu auta v automobilce.

1.3.8 Klíčové role při řízení podnikových procesů

V každé organizaci, která se zabývá řízením vlastních podnikových procesů, existuje několik zainteresovaných rolí osob, které jsou pro fungující řízení nezbytné. Mezi klíčové role dle [4] patří:

- *Chief Process Officer*: Chief Process Officer je zodpovědný za standardizaci a správné fungování procesů v rámci organizace. Dále má také na starosti přizpůsobování podnikových procesů novým požadavkům trhu.
- *Business Engineer*: Pracovníci v této roli jsou zodpovědní za definování strategických cílů společnosti a organizačních podnikových procesů.
- *Process Designer*: Tito pracovníci mají na starost modelování podnikových procesů za neustálé probíhající komunikace s Business Engineer a dalšími zainteresovanými rolemi.
- *Process Participant*: Pracovníci, kteří provádějí skutečné operativní činnosti při provádění samotného procesu.
- *Knowledge Worker*: Účastníci procesu, kteří používají softwarové nástroje k provádění činností v rámci procesu.
- *Process Responsible*: Osoba zodpovědná za správné provedení všech procesů používajících jeden konkrétní procesní model.
- *System Architect*: Lidé zodpovědní za vývoj a nastavení BPMS v organizaci.
- *Vývojáři*: Vývojáři mají na starost vývoj softwarových prostředků nezbytných pro implementaci podnikových procesů.

Pro optimální fungování řízení podnikových procesů je nezbytná úzká spolupráce všech výše uvedených rolí.

Techniky modelování podnikových procesů

2.1 Procesní model a důvody pro jeho tvorbu

Ať už člověk vytváří jakýkoliv model, jeho cílem je zachytit nějaký jev, který je potřeba kvůli své komplexnosti zobrazit zjednodušenou vizuální formou, která bude pochopitelná i pro jiné lidi než je sám tvůrce modelu. Umět jev zachytit ve formě modelu je jedním z prvních kroků na cestě k tomu tento jev upravovat.

Přeneseno do světa podnikových procesů je situace velmi podobná. Jedním z hlavních důvodů, proč organizace přistupují k BPM je potřeba procesy upravovat a zejména optimalizovat. Aby to bylo možné, je potřeba nejdříve stanovit metriky a tyto metriky být pak schopen měřit. Základem pro všechny tyto kroky je ale korektní procesní model, který proces věrně popisuje.

2.1.1 Definice procesního modelu

Základní definice procesního modelu podle [10]:

Procesní model je konceptualizací podnikového procesu v organizaci.⁸

Čtenářsky přístupnější definici pak nabízí [11]:

Procesní model popisuje (většinou grafickou formou) aktivity, události, jejich pořadí a propojení, které utváří podnikový proces.⁹

⁸Process model is a conceptualization of the (business) process in an enterprise. [10]

⁹Process model describe, typically in a graphical way, the activities, events and control flow logic that constitutes a business process.

2.2 Základní techniky

V této sekci si popíšeme populární techniky pro tvorbu procesních modelů.

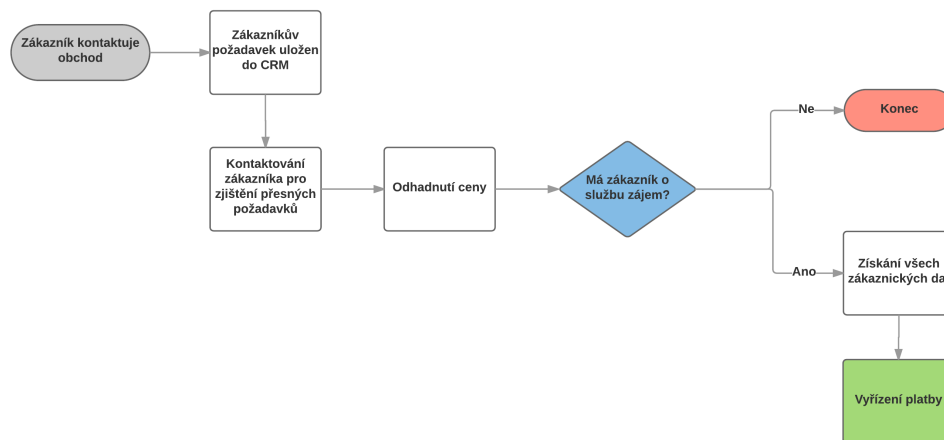
2.2.1 Vývojový diagram (Flowchart)

Vývojový diagram je pravděpodobně nejpopulárnější technikou pro modelování podnikových procesů. Vděčí za to zejména své jednoduchosti, dostupnosti mnoha nástrojů, které tuto techniku podporují a také její velké srozumitelnosti, která jí činí velmi snadno uchopitelnou i pro ty uživatele v organizaci, kteří nejsou příliš obeznámeni s problematikou modelování podnikových procesů.

2.2.1.1 Základní pravidla

Vývojové diagramy se skládají z několika málo základních symbolů. Tyto symboly se nazývají: [12]

- *Startovací a ukončovací symboly* – používají se pro vyznačení začátku a konce procesu.
- *Šipky* – zobrazují tzv. „řídící tok“, tedy přechod v čase mezi jednotlivými symboly.
- *Dílčí kroky procesu* – jsou reprezentovány obdélníkem.
- *Podprogramy* – zobrazeny obdélníkem se svislými čarami po stranách. Používají se pro zobrazení skupiny kroků procesu pomocí jediného symbolu.
- *Vstupy a výstupy* – zobrazují tok informací směrem dovnitř i vně procesu. Pro jejich reprezentaci se používají lichoběžníky respektive rovnoběžníky.
- *Podmíněný cyklus* – zobrazuje událost, která se opakuje dokud je splněna jasně definovaná podmínka. Zobrazuje se pomocí šestiúhelníku.
- *Podmíněný výraz* – kosočtvercem je symbolizováno rozhodnutí a určuje tedy místo, kde dochází k větvení procesu.
- *Spojovací symbol* – inverzním symbolem ke kosočtverci je ve vývojovém diagramu kruh, který se používá ke spojení více řídících toků do jednoho.

Obrázek 2.1: Nákupní proces pomocí vývojového diagramu

2.2.1.2 Výhody a nevýhody

Nespornou výhodou vývojových diagramů je právě jejich přístupnost pro uživatele a velmi strmá křivka učení, což dělá z této techniky první volbu pro případy, kdy je potřeba velmi rychle vymodelovat nějaký proces a organizace nemá zavedeny sofistikovanější metody BPM. Vývojové diagramy umožňují efektivnější komunikaci o problému v rámci týmu.

Největší přednost vývojových diagramů je zároveň jejich největší slabinou. Právě přílišná jednoduchost této techniky dělá z modelování komplexnějších procesů poměrně komplikovanou a nepřehlednou záležitost. Ve vývojových diagramech je také složitější modelovat některé jevy, jako například tzv. „unhappy paths“ a další nestandardní události, která však v životě procesů nastávají poměrně běžně. U vývojových diagramů je také obtížné dělat změny, protože to často vyžaduje kompletní překreslení celého diagramu.

2.2.1.3 Použití

Vývojové diagramy mají mnoho využití. Hodí se například pro komunikaci mezi organizací a jejími externími zákazníky, protože se dá předpokládat, že se s vývojovými diagramy už v minulosti setkali a budou jim tedy rozumět. Vhodné je také použít vývojový diagram v dokumentaci k softwaru nebo jinému systému, kterou budou číst různorodé skupiny uživatelů.

2.2.2 BPMN

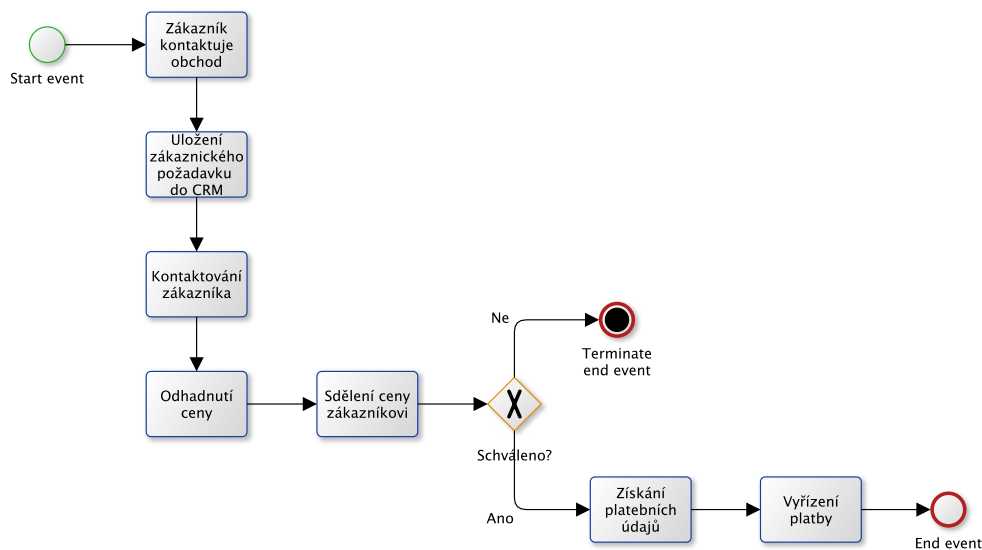
BPMN nebo celým názvem *Business Process Model and Notation* je v současnosti de facto standardem na poli modelování podnikových procesů. Jeho využití je široké od IT přes obchod až například po komplexní dopravní systémy. Za svou popularitu vděčí zejména tomu, že se stále jedná o dobře pocho-

pitelnou grafickou notaci, která je svým vzhledem velmi podobná vývojovým diagramům, ale na rozdíl od nich je BPMN standardem, tedy má oficiální specifikaci s popisem jednotlivých elementů a pravidel, jak je používat.

S trochou nadsázky by se dalo říct, že BPMN je vlastně rozšířením vývojového diagramu. Je určitě pravdou, že se BPMN touto jednoduchou technikou v mnohém inspirovalo a na jejích základech postavilo notaci, která umožňuje poměrně jednoduše modelovat i komplexní podnikové procesy a zároveň si stále uchováá dobrou srozumitelnost pro uživatele.

2.2.2.1 Základní pravidla

Jelikož se BPMN budeme podrobně věnovat v kapitole 3 nemá smysl na tomto místě zacházet do přílišných detailů. Zatím si vystačíme s tím, že v BPMN jsou zásadními objekty *aktivity*, *události*, *brány*, *počáteční a koncové symboly* a „šipky“ neboli symboly reprezentující *sekvenční tok* procesu nebo zasílání *zpráv*. Vzhledově se tyto symboly příliš neliší od korespondujících symbolů ve vývojovém diagramu.

Obrázek 2.2: Nákupní proces pomocí BPMN

2.2.2.2 Výhody a nevýhody

Mezi hlavní výhody BPMN určitě můžeme zařadit fakt, že BPMN je *standard*, tedy je přesně definované, co který symbol vyjadřuje. O BPMN se stará organizace OMG (Object Management Group) a kontinuálně pracuje na jeho rozvoji. Díky širokému rozšíření BPMN existuje na trhu velké množství placených i neplacených nástrojů, které umožňují modelování podnikových procesů pomocí této notace.

Další neoddiskutovatelnou předností je srozumitelnost notace, která je vysoká právě díky své podobnosti s vývojovými diagramy. Bez nutnosti zdlouhavého studia dokumentace je BPMN modelu schopen porozumět člověk z managementu společnosti a stejně tak i softwarový inženýr nebo vývojář. Právě pro ty ukrývá BPMN další výhodu a tou je poměrně přímočará převoditelnost BPMN modelů do strojově čitelných formátů, jako je jazyk XML nebo na něm založený jazyk BPEL.

Ačkoliv je používání notace BPMN částečně definované v dokumentaci, reálné procesy v organizacích mohou být obtížně modelovatelné bez hluboké znalosti BPMN a může tedy docházet k vytváření nekorektních modelů nebo více různých modelů toho samého jevu. To je důsledkem absence metodologie, která by předepisovala postup pro modelování podnikového procesu v BPMN, jeho strukturu a další pravidla. Dalším problémem dle [13] je, že někteří výrobci softwaru pro modelování v BPMN si tento standard ohýbají podle sebe nebo ho „obohacují“ o vlastní „vylepšení“, která pak dělají takto vytvořené modely obtížně přenositelnými.

2.2.2.3 Použití

Organizace OMG, která BPMN nyní spravuje, uvádí jako hlavní poslání BPMN *přenositelnost* procesních modelů vytvořených v této notaci bez závislosti na tvůrčích konkrétního modelovacího nástroje. BPMN je vhodné pro modelování podnikových procesů v celé jejich šíři.

2.2.3 BPEL

BPEL neboli Business Process Execution Language (a správněji WS-BPEL Web Service Business Process Execution Language) je v našem výčtu jedinou technikou pro modelování podnikových procesů, který nemá grafickou reprezentaci. Je to totiž *jazyk*. Své využití nachází zejména při automatizaci podnikových procesů. BPEL je založen na XML a v podstatě standardizuje definici podnikových procesů právě pomocí XML. [14]

2.2.4 UML

UML neboli *Unified Modeling Language* je velmi populární grafický jazyk, zvláště v oblasti IT a vývoje softwarových systémů. Jak píše [15] právě s tímhle cílem bylo UML původně také vytvořeno. Jenže jeho popularita se rychle rozšířila i do světa byznysu a UML přestalo dostačovat potřebám svých uživatelů. Proto bylo postupně rozšiřováno o další aspekty, které pokrývaly modelování podnikových procesů v celé jejich šíři.

UML obsahuje standardizovaný mechanismus jak jazyk rozšiřovat tak, aby jeho obecné principy mohly být doplněny o další vyhovující specifickému účelu, jako je například právě modelování podnikových procesů. Proto byl již v době vzniku UML vytvořen standardní profil pro modelování podnikového procesu

[5]. Tento profil pracuje zejména s *Diagramem tříd* a s *Diagramem Use-Case*. Diagram Use-Case je v tomto profilu používán pro zobrazení podnikových procesů a jejich interakce s aktéry a zákazníky. Oproti tomu Diagram tříd se používá spíše k zobrazení vnitřní struktury popisované organizace. Faktem je, že se standardní profil pro modelování podnikového procesu v praxi příliš neujal, snad kvůli své přílišné snaze podnikové procesy přiblížit k IT a informačním systémům. [5]

UML se přesto pro modelování podnikových procesů používá a to zejména v neformální podobě, kdy je organizacemi používán především *Diagram aktivit*, který je pro modelování podnikových procesů vhodný. Diagram aktivit totiž umožňuje sekvenční i paralelní zobrazování aktivit a objekty na vstupu i výstupu procesu a také závislosti mezi jednotlivými aktivitami.

Pro větší přenositelnost a potřeby standardizace UML jazyka pro modelování podnikových procesů však vznikla celá řada rozšíření třetích stran. Mezi nejpoužívanější pak patří rozšíření podle H. Erikssona. [5, 16].

Erikssonův přístup je nejenom rozšířením UML, ale do značné míry plnohodnotnou metodou modelování procesů – určuje sadu modelů a diagramů, postavených vesměs na standardních diagramech UML. [5]

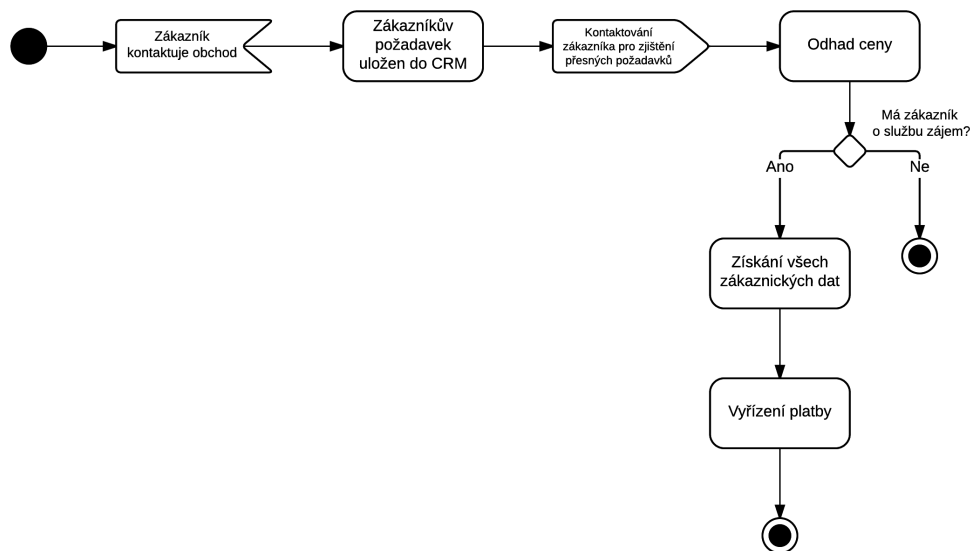
Erikssonovo rozšíření obsahuje více různých diagramů, přičemž pro potřeby samotného modelování podnikového procesu je nejzásadnější *Diagram procesů*, který je rozšířením právě již výše zmíněného Diagramu aktivit. Právě tomu se budeme v této kapitole šířeji věnovat.

2.2.4.1 Základní pravidla

Diagram aktivit obsahuje několik základních prvků: [17]

- *Aktivita* – proces, který se modeluje.
- *Akce* – jedná se o konkrétní činnost v rámci aktivity.
- *Zahájení a ukončení* – počáteční a koncový uzel.
- *Řídící tok* – určuje pořadí vykonávání jednotlivých kroků aktivity, znázorněné pomocí šipek.
- *Rozhodnutí* – rozvětvení procesu na základě určité podmínky.
- *Spojení* – spojuje více toků do jednoho.
- *Rozdělovník a spojovník* – pro provádění více akcí paralelně se používá rozdělovník a spojovník.

- *Příchozí událost* – používá se, pokud je k provedení některých kroků potřeba akce zvětší.
- *Spuštění události* – používá se, pokud je potřeba znázornit akci, která spouští jiný proces nebo akci.

Obrázek 2.3: Nákupní proces pomocí UML

2.2.4.2 Výhody a nevýhody

Mezi výhody UML můžeme určitě zařadit velkou rozšířenost tohoto jazyka a s tím spojenou i velkou dostupnost nástrojů umožňujících modelování v UML, literatury i komunit, kde je možno hledat pomoc či radu.

Jako nevýhodu lze určitě uvést faktickou neexistenci standardu pro modelování podnikových procesů v UML. Standardní profil pro modelování podnikového procesu, který UML obsahuje, se příliš nepoužívá a od verze UML 2.0 už dokonce není součástí množiny standardních profilů [5]. Existují sice další rozšíření, ale ty nejsou standardem, což snižuje možnost jejich přenositelnosti i udržitelnosti do budoucna. UML je přeci jen jazyk stále velmi blízký vývoji softwaru a modelování podnikových procesů spíše umožňuje, než podporuje.

2.2.4.3 Použití

Jak už bylo řečeno výše, UML nachází uplatnění v mnoha oborech lidské činnosti, ale prosadilo se zejména v IT a tvorbě softwaru. Některé nástroje, které umožňují modelování v UML, dokonce nabízí možnost z UML modelu exportovat přímo zdrojový kód například pro tvorbu databáze.

Jelikož UML obsahuje různé druhy modelů, dostává tím celý jazyk další možnosti využití i mimo IT. Síla UML je v zachycení struktury jevu a již tolik nezáleží na tom, jestli se jedná o databázi nebo organizační strukturu podniku. Například Use-Case diagram najde využití nejen při modelování chování člověka při interakci se softwarem, ale například také obsluhy zákazníka v bance apod.

UML je tak mimo jiné využíváno v IT, bankovníctví, telekomunikacích, zdravotnictví nebo v obranném průmyslu.

2.2.5 DEMO

DEMO neboli *Design & Engineering Methodology for Organizations* je metodologie se silným teoretickým základem určená k modelování, analýze a grafickému zobrazení podnikových procesů. Za jejím vznikem stojí zejména Jan Dietz. DEMO obsahuje 4 modely, každý pro jiný účel a jiný pohled na proces.

Tímto způsobem jsme schopni rozmotat uzel, který dnešní organizace připomínají, odstranit chyby v jejich návrhu a přitom zajistit, aby vše fungovalo. Stejně jako by inženýr opravil most, letadlo nebo počítač. [18]¹⁰

Fundamentální vlastnosti, který by měl procesní model vytvořený v metodologii DEMO splňovat dle [10] jsou:

- jednoznačnost,
- konzistentnost,
- kompletnost,
- výstižnost,
- obsahovat jen nezbytné množství informací.

Zjednodušeně řečeno, důvodem pro vytvoření této metodologie byla narůstající nespokojenost se stavem jiných metodologií, notací a jazyků obvykle používaných k modelování podnikových procesů. Modely vytvořené v těchto nástrojích jsou totiž většinou příliš podrobné a příliš technicky zaměřené, takže stěžují pohled na organizaci z vrchu – jen na to důležité, co se v ní odehrává.

DEMO je naopak postaveno na modelování podnikových procesů pomocí *ontologií*, což znamená, že je zachyceno jen jádro problému, které většinou tvoří *komunikace* mezi lidmi. DEMO má silný teoretický základ v teorii PSI, o které si více řekneme v kapitole 4.

¹⁰This way we can untangle the complex knot that organizations have become, fix the constructional mistakes, and put everything back together. Just like an engineer would repair a bridge, airplane or computer. [18]

2.2.5.1 Základní pravidla

Detailnímu popisu modelování v DEMO se věnuje kapitola 4, takže na tomto místě zmíníme jen základní věci. Kompletní model organizace (tzv. *Essential model*) se skládá ze 4 různých modelů: [19]

1. Construction Model (CM)
2. Process Model (PM)
3. Action Model (AM)
4. State Model (SM)

Jedním z nejdůležitějších aspektů metodologie DEMO je tzv. *transaction pattern*, který dává přesnou strukturu tomu, jak probíhají transakce (například objednávka). V DEMO se takové transakce skládají vždy ze stejných kroků a tudíž mají všechny stejnou strukturu, což zanechává malý prostor pro více interpretací stejné transakce.

Nejdůležitější aspekty v DEMO jsou dva:

1. Ontologická transakce
2. Actor

Podrobně budou tyto elementy rozebrány v kapitole 4.

2.2.5.2 Výhody a nevýhody

Mezi silné stránky metodologie DEMO určitě musíme zařadit absolutní *jednoznačnost* modelů vzniklých dle této metodologie. Zatímco u jiných technik, jako je třeba vývojový diagram, ale i BPMN nebo UML, vzhledem k jejich poměrně vysoké úrovni detailu, může docházet k nejednoznačnostem, tj. že stejný jev je vymodelován různě. V DEMO díky jeho poměrně rigidním pravidlům a modelu postavenému na jasně strukturovaných transakcích dostáváme stejné modely pro stejné jevy, což je velmi pozitivní pro celkovou konzistenci BPM v organizaci a zároveň to usnadňuje analýzu a vylepšování procesů.

Jako hlavní přednost DEMO uvádí [20] schopnost modelů vytvořených pomocí této metodologie zachytit pouze základní podstatu každé organizace a schopnost modely abstrahovat od technických detailů, které jsou pro účely modelování organizací podružné.

Jako nevýhodu celé metodologie je určitě nutné označit poměrně dlouhou a pozvolnou křivku učení, která je v tomto případě dána dvěma věcmi:

1. Široký teoretický základ, který sahá až do oblasti ontologie, filozofie a dalších oborů. I samotná metodologie má za sebou velmi robustní teorii, která není na první pohled zřejmá.

2. na rozdíl od vývojových diagramů nebo BPMN jsou modely vytvořené v DEMO pro člověka nezasvěceného do toho, jak DEMO funguje, prakticky nečitelné.

Když by chtěla organizace začít používat DEMO pro modelování svých procesů, je nutné investovat čas i finanční prostředky do zasvěcení odpovědných lidí do metodologie a jejího používání, přičemž vycvičení lidí na potřebnou úroveň může být poměrně zdlouhavé. Právě toto by mohlo být jednou z hlavních překážek, které brání většímu rozšíření metodologie DEMO mimo akademickou půdu.

2.2.5.3 Použití

Tato část je založena zejména na [19], kde jsou uvedeny nejméně 3 možné způsoby, jak využít DEMO:

1. **Návrh a optimalizace organizací** – Díky přednostem metodologie DEMO, které jsou popsány výše, je možné se na organizaci podívat z ontologického hlediska, což umožňuje snáze pochopit, jak organizace skutečně funguje a je možné fungování jednotlivých procesů vylepšit a zefektivnit.
2. **Softwarová podpora organizace** – Velká část podnikových procesů je dnes podporována IT systémy. DEMO rozděluje druhy softwaru do tří úrovní, aby korespondovaly se strukturou organizace tak, jak jí vidí DEMO (ontologická, infologická, datalogická). Pomáhá tak jasně určit strukturu používaného softwaru uvnitř organizace.
3. **Vývoj softwaru** – Ačkoliv DEMO abstrahuje při modelování procesů od implementačních detailů, přesto může být užitečné při jeho vývoji. DEMO modely totiž mohou sloužit jako odrazový můstek na začátku vývoje. DEMO model totiž obsahuje základní informace o každém procesu: kdo ho iniciuje, kdo ho provádí a jaké aktivity obsahuje a v jakém pořadí. Dle [21] jsou DEMO modely velmi snadno převoditelné do Use Case modelů.

2.3 Srovnání technik

Tato sekce se soustředí na porovnání objektivních měřítek, podle kterých můžeme jednotlivé techniky porovnávat. Její ambicí rozhodně není rozhodnout, která z nich je „lepší“ nebo „horší“, jelikož to vždy závisí především na konkrétním účelu, ke kterému chceme danou techniku použít. Z porovnání je vyjmut BPEL, jelikož nepodporuje grafické znázornění procesu.

Tabulka 2.1: Srovnání základních technik pro modelování podnikových procesů

	Vývojový diagram	UML	BPMN	DEMO
Použití	Používá se pro modelování podnikových procesů, pracovních postupů, kroků algoritmu atd.	Používá se pro zobrazení a návrh softwaru, kroků algoritmu, interakce uživatele s aplikací, organizační struktury, datových toků, rozhodovacích postupů atd.	BPMN je používáno exkluzivně pro modelování podnikových procesů v celé řadě odvětví. Verze 2.0 navíc nabízí větší podporu i pro implementaci procesů pomocí IT systémů.	DEMO se používá k zobrazení základních interakcí uvnitř organizace, může být tak využito pro její návrh nebo optimalizaci. Modely vytvořené v DEMO jsou rovněž vhodným základem pro tvorbu softwaru.
Dostupnost nástrojů	Na trhu existuje celá řada nástrojů pro modelování vývojových diagramů a to jak volně dostupných, tak komerčních. Existují i on-line nástroje.	Pro UML je dostupné velké množství volného i komerčního software. Existují i on-line nástroje.	Modelování v BPMN umožňuje celá řada aplikací, velká část z nich je komerčních.	Aplikací, které podporují modelování v DEMO jsou na trhu jen jednotky. Jejich výčet je dostupný na webu http://www.ee-institute.org . Jsou mezi nimi komerční i nekomerční aplikace.

Tabulka pokračuje na další straně

Tabulka 2.1 – Pokračování tabulky z předchozí strany

	Vývojový diagram	UML	BPMN	DEMO
Dostupnost literatury	O vývojových diagramech existuje mnoho literatury, nicméně z důvodu neexistence standardizujících pravidel se mohou ve výkladu lišit.	Díky své celosvětové popularitě existuje o UML opravdu velké množství literatury. Přímo na stránkách organizace OMG http://www.omg.org je k dispozici celá řada materiálů.	O BPMN se (stejně jako o UML) stará organizace OMG. Vzhledem k tomu, že BPMN je velmi rozšířené, existuje velké množství dostupné literatury.	Literatury zabývající se metodologií DEMO je na trhu poměrně málo. Významná část je napsaná přímo autorem celé metodologie Janem Dietzem. Základní literatura se dá dohledat na webu http://www.ee-institute.org v anglickém nebo v holandském jazyce.
Velikost komunity	Vzhledem k faktu, že na rozdíl od ostatních technik neexistuje organizace, která by se starala o vývojové diagramy, těžko lze v tomto případě hovořit o existenci jasně identifikovatelné komunity akademiků, organizací nebo autorů literatury.	Komunita kolem UML je široká. UML je vyučováno na univerzitách, v podnicích i dalších organizacích. Je k dispozici velké množství literatury i nástrojů.	I BPMN má kolem sebe širokou komunitu autorů, lektorů i organizací, které se zabývají tvorbou BPMN nástrojů.	Komunita kolem DEMO se skládá hlavně z akademických obcí v Evropě. Po světě existuje i několik „center excellence“, dá se však říct, že v porovnání s ostatními, je komunita kolem DEMO malá.

Tabulka pokračuje na další straně

Tabulka 2.1 – Pokračování tabulky z předchozí strany

	Vývojový diagram	UML	BPMN	DEMO
Výhody	<ul style="list-style-type: none"> • Srozumitelné různým typům uživatelů • Přímocharé učení • Dobrá dostupnost nástrojů podporujících modelování 	<ul style="list-style-type: none"> • Mnoho různých typů modelů • Standard, který je dále vyvíjen • Dobrá dostupnost nástrojů podporujících modelování • Možnost modely jednoduše implementovat pomocí IT systémů 	<ul style="list-style-type: none"> • Notace zaměřená výhradně na modelování podnikových procesů • Standard, který je dále vyvíjen • Dobrá dostupnost nástrojů podporujících modelování • Možnost modely jednoduše implementovat pomocí IT systémů 	<ul style="list-style-type: none"> • Silný teoretický základ • Jednoznačnost a konzistence modelů • Abstrahuje od implementačních detailů

Notace BPMN

3.1 O BPMN

BPMN neboli *Business Process Modelling and Notation* je soubor pravidel a grafických prvků, pomocí kterých mohou organizace modelovat svoje obchodní procesy. Jedná se pravděpodobně o světově nejpoužívanější *standard* pro modelování podnikových procesů. Jeho nespornou výhodou je, že na rozdíl od hojně rozšířených vývojových diagramů, je BPMN standardizované, tudíž je možné modely vytvořené v BPMN automatizovat, je možné volně měnit nástroje, kterými jsou modely vytvářené a uživatelé tak nejsou závislí na jejich výrobcích.

Za vznikem BPMN stála iniciativa BPMI (Business Process Management Initiative), jejíž primární motivací bylo vytvořit grafickou notaci, která bude srozumitelná všem účastníkům životního cyklu procesu (management, vývojáři, analytici). [22] Faktem je, že modely v BPMN v dnešní době slouží pro popis procesů na vysoké úrovni abstrakce, ale i pro popis těch nízkoúrovňových, které slouží jako podklad pro implementaci procesu v nějakém softwarovém nástroji.

Dalším cílem, se kterým bylo BPMN vytvořeno, bylo ustanovit notaci, která umožní zobrazovat jednoduché i komplexní obchodní procesy [22], protože v té době obvyklé modelovací metody byly při vytváření rozsáhlých modelů velmi obtížně použitelné a vzniklé modely bylo složité udržovat.

O BPMN se dnes stará organizace Object Management Group (OMG). Za svojí popularitu vděčí BPMN, kromě výše zmíněných důvodů, zejména přístupnosti notace pro business uživatele, kteří jsou obeznámeni s tradičními vývojovými diagramy, kterým se struktura diagramů i některé elementy v mnohém podobají [23]. Rozdílem oproti vývojovým diagramům je ale již výše zmíněná standardizace použití jednotlivých elementů a tedy v tomto případě účelné omezení svobody uživatelů. Tento fakt umožňuje *validovat* výsledné BPMN modely oproti specifikaci. Dalším rozdílem je možnost modelovat chování na základě výskytu nějaké definované události, což je situace, která se v

3. NOTACE BPMN

reálném životě stává velmi často, ale ve vývojovém diagramu ji není možné vyjádřit. V neposlední řadě je v BPMN také možné modelovat komunikaci s entitami mimo organizaci nebo proces.

Jak tvrdí například [23] v praxi vzniká velké množství „špatného BPMN“, tedy modelů, které nejsou validní, kompletní nebo jednoznačné. Důvod je zřejmý – absence pevného teoretického základu, který by říkal více než k čemu který element z notace slouží a s kterým elementem je možné ho propojit. BPMN chybí *metodologie*, která by přesně popisovala jak modely vytvářet a jak zaručit jejich konzistenci, jednoznačnost a kompletnost. V praxi tedy vidíme vznik „metodologií“, které nejsou součástí standardu BPMN, ale jsou adoptovány ve firmách právě kvůli požadavkům na výše zmíněné vlastnosti a rovněž pro zajištění kontinuity. Jednou z velmi rozšířených je metoda popsaná v publikaci *BPMN Method and Style* vyvinutá Bruceem Silverem, který se rovněž podílí na vývoji standardu BPMN. Cílem metody je umožnit vytvářet modely, které jsou:

- korektní,
- jednoznačné,
- kompletní,
- konzistentní.

„Špatné BPMN“ je dnes normou spíše než výjimkou. [23]¹¹

3.1.1 Verze 1.2 vs 2.0

BPMN je v současnosti ve verzi 2.0, nicméně v praxi je stále hojně využívána i verze 1.2. Klíčovým rozdílem je standardizace převodu BPMN konstruktů do jazyka XML, což by umožnilo z grafického vyjádření modelu v notaci BPMN vygenerovat *metamodel* v jazyce XML, který by bylo možné automatizovat pomocí softwarových nástrojů. Taková řešení sice již existovala i u starších verzí BPMN, ale byla vždy závislá na interpretaci výrobce konkrétního BPMS řešení a tudíž jen obtížně přenositelná. Standard BPMN 2.0 by měl toto změnit. Co se týče grafických elementů, tak do verze 2.0 jich oproti 1.2 přibylo jen velmi málo a většina business uživatelů tak pravděpodobně ani rozdíl nepostřehne.

3.2 Základní koncepty notace BPMN

Dříve než přikročíme k popisu základních elementů notace BPMN, popíšeme si základní koncepty, ze kterých BPMN vychází.

¹¹Bad BPMN is the norm rather than the exception. [23]

3.2.1 BPMN diagram

Diagram v BPMN není pouze grafickým vyjádřením podnikového procesu, ale zároveň vstupním bodem pro *sémantický model* v jazyce XML, který je (pokud to modelovací software umožňuje) vytvářen zároveň s grafickým diagramem, aniž by do toho uživatel musel jakkoli zasahovat. Jak píše [23] BPMN dovoluje existenci sémantického modelu bez jeho grafického vyjádření, ale ne naopak – sémantický model tedy musí vždy existovat.

Procesní model v BPMN neříká nic o tom, jak jsou jeho jednotlivé aktivity prováděny nebo proč jsou prováděny. Definuje pouze následující:

- *pořadí* aktivit,
- *kdy* se aktivity provádějí,
- za jakých *podmínek* se aktivity provádějí.

3.2.2 Aktivita v BPMN

[23] definuje *aktivitu* v BPMN jako *akci*, jednotku provedené práce. Aktivita je akce prováděná v rámci organizace opakovaně a je neměnná, neboli je vždy prováděna stejným způsobem a má jasně vymezený začátek a konec. Aktivita je v rámci modelu dále nedělitelná, tj. není možné ji rozložit na subaktivity.

3.2.3 Proces v BPMN

Samotný pojem *proces* lze v BPMN jednoduše popsat jako *posloupnost aktivit* z počátečního stavu do konečného stavu [23]. *Procesní model* je pak mapou všech možných cest – posloupností aktivit – z počátečního stavu do některého z konečných stavů. Podobně jako aktivita i proces je prováděn opakovaně a každá jeho instance musí být prováděna dle některé z cest definovaných v procesním modelu.

Dle [24] má proces v BPMN 4 důležité aspekty:

- **Orchestrace** – jako orchestraci označujeme fakt, že procesy v BPMN se skládají z aktivit, které jsou vždy prováděny v určitém pořadí tak, jak je definováno v procesním modelu. Tyto aktivity jsou prováděny opakovaně a průběh jejich vykonávání má jasně definovaný začátek a konec. Procesní model navíc obsahuje všechny signifikantní možnosti, jak proces může proběhnout, ne jen jednu nejčastější nebo ad-hoc případy provádění.
- **Participant** – samotný proces v BPMN je vnímán jako samostatná entita a je účastníkem *spolupráce* (*collaboration*) s jinými entitami. Každý participant je unikátně propojen s jedním procesem.

- **Množina vykonavatelů** – každá aktivita v BPMN má vykonavatele ač není v diagramu znázorněn. Pokud je aktivita součástí orchestrace popsané výše, je pak součástí procesu a to samé platí i pro jejího vykonavatele.
- **Nezávislý actor** – BPMN používá z hlediska reálného života poměrně neobvyklou sémantiku, kdy u aktivity je tím, kdo požaduje její vykonání *samotný proces* (jeho instance) a aktivitu provádí její vykonavatel (například zaměstnanec).

3.2.4 Procesní logika

Procesní logika definuje všechny signifikantní možnosti, jak může proces probíhat (sekvence aktivit) od začátku do konce. Každý procesní model by měl obsahovat kompletní procesní logiku, pokud pro vypuštění některých možných cest neexistuje vážný důvod. Častým problémem modelů, které [23] označuje jako „špatné BPMN“ je popis pouze jedné cesty (obvykle té „šťastné“, tzv. *happy flow*) a ignorování případů, které z nějakého důvodu probíhají odlišně.

3.3 Základní elementy notace BPMN

Standard BPMN ve verzi 2.0 obsahuje již více než 100 symbolů. Popis všech je mimo rozsah této práce. Nicméně v této sekci budou popsány všechny elementy, které populární publikace [23] označuje jako *Level 1* a několik vybraných elementů z množiny, které stejný autor označuje jako *Level 2*, které se nám budou hodit později v dalších částech práce.

Symbolika použitá v BPMN je odvozená od klasických a hojně rozšířených vývojových diagramů, která jsou intuitivní na pochopení i pro pozorovatele, který není obeznámen s problematikou modelování podnikových procesů.

Jak uvádí [23] a [22] pro základní práci obvykle stačí pouze základní druhy elementů, které jsou:

- *Počáteční událost (Start event)*
- *Konečná událost (End event)*
- *Aktivita (Activity)*
- *Sekvenční tok (Sequence flow)*
- *Tok zpráv (Message flow)*
- *Brána (Gateway)*
- *Bazén (Pool)*
- *Plavecká dráha (Swimming lane)*

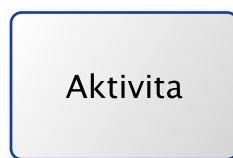
- *Datový objekt (Data object)*
- *Datové úložiště (Data store)*
- *Datová asociace (Data association)*

Pro potřeby této práce si ještě popíšeme následující element:

- *Průběžná událost typu Signál a Zpráva (Intermediate event)*

3.3.1 Aktivita

Aktivita je v procesu graficky znázorněna obdélníkem se zaoblenými rohy. Jak již bylo popsáno výše, reprezentuje jednotku provedené práce. Jako jediný BPMN element má *vykonavatele* [23].

Obrázek 3.1: Element *aktivita*

Každá aktivita je buď *task (Task)* nebo *subproces (Subprocess)*. Task je atomický typ aktivity, tedy v modelu jej není možné rozdělit na další aktivity, ze kterých se skládá na rozdíl od subprocesu, který je definované má a v modelu jsou znázorněné jako samostatný proces s počátečním i koncovým stavem. V závislosti na preferenci uživatele může být subproces zobrazen v rodičovském procesu jako jedna „sbalená“ aktivita nebo jsou přímo v rodičovském procesu vidět všechny aktivity, které subproces obsahuje. Subproces musí vždy začínat *počáteční událostí typu None*. Task se dělí na 8 podtypů, jejichž definice je k dohledání ve specifikaci [25]. V rámci této práce budeme používat pouze *abstraktní task*.

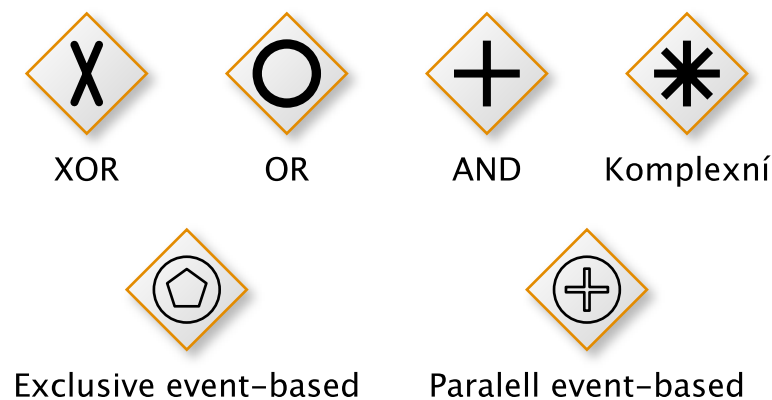
3.3.2 Brána

V případě, že je potřeba rozštěpit sekvenční tok, obvykle na základě nějaké podmínky, je tu element *brána*. Bez použití brány není možné sekvenční tok rozdělit, na rozdíl například od vývojových diagramů. Brána je v BPMN diagramu zobrazena použitím kosočtverce nepovinně se symbolem uvnitř. Existuje několik typů bran:

- Exkluzivní (XOR)

3. NOTACE BPMN

- Paralelní (AND)
- Inkluzivní (OR)
- Komplexní
- Event-based

Obrázek 3.2: Různé druhy elementu *brána*

3.3.2.1 Exkluzivní brána (XOR)

Fungování exkluzivní brány je poměrně přímočaré. Jak už jméno naznačuje, tato brána umožní pokračovat pouze jednomu sekvenčnímu toku na svém výstupu. Rozhodnutí v bráně by měla předcházet aktivita, která provede samotné rozhodnutí a brána by pak již jen „ověřila“ výsledek tohoto rozhodnutí a příslušně němu vybrala na výstupu sekvenční tok.

3.3.2.2 Paralelní brána (AND)

I v tomto případě je chování brány předvídatelné. Paralelní brána rozdělí vstupní sekvenční tok na více výstupních toků, po kterých proces pokračuje bez jakékoli podmínky. Paralelní bránu lze využít i v případě, kdy potřebujeme různé sekvenční toky opět spojit a je nutné zajistit jejich synchronizaci, tj. vyčkat na všechny příchozí sekvenční toky a teprve v momentě, kdy dorazí všechny, pokračovat v procesu.

3.3.2.3 Inkluzivní brána (OR)

Inkluzivní brána na rozdíl od exkluzivní varianty umožňuje na základě splnění podmínky na výstupu 1... n aktivních sekvenčních toků.

3.3.2.4 Komplexní brána

Komplexní brána se využívá pouze v případě, kdy není možné rozdělení sekvenčního toku modelovat použitím jiného typu brány. Lze ji vidět použitou v momentech, kdy rozdělení sekvenčního toku předchází nějaké velmi komplexní rozhodnutí. Podmínky, za kterých je použit určitý výstupní sekvenční tok jsou specifikovány textovým popisem na jednotlivých větvích sekvenčního toku.

3.3.2.5 Event-based brána

Event-based brána se používá v případě, kdy o výběru výstupního sekvenčního toku „rozhodne“ situace, kdy nastala nějaká událost (například obdržení zprávy).

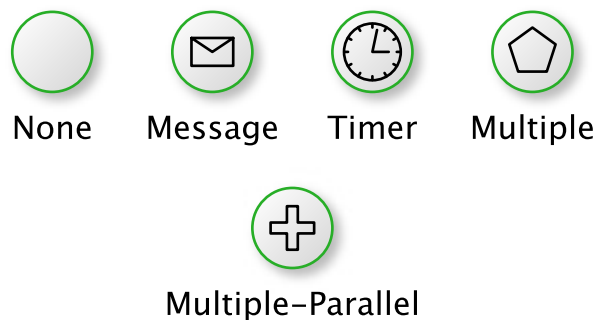
3.3.3 Počáteční, průběžná a konečná událost

Každý proces v BPMN by měl začínat nějakým typem *počáteční události* a končit v některém typu *konečné události*. Obě tyto události jsou zobrazeny pomocí kruhu, který může obsahovat symbol určující, o jaký typ události se jedná. Proces může mít více počátečních událostí (speciální typy procesů naopak žádnou) a víc konečných událostí.

Navíc existují také *průběžné události*, které se vyskytují v průběhu procesu. Průběžné události mají dva základní podtypy – *throwing* a *catching*. Například throwing průběžná událost typu Zpráva znamená, že jakmile tato událost v procesu nastane odešle se zpráva definovanému příjemci. Oproti tomu když nastane catching průběžná událost typu Zpráva znamená to, že průběh procesu se zastaví dokud nepříjde zpráva, na kterou událost čeká. V této práci pracujeme pouze s průběžnými událostmi typu Zpráva nebo Signál.

Symbol uvnitř kruhu označuje, o jaký typ počáteční nebo konečné události se jedná. V případě té počáteční symbol označuje jev, který proces spouští (například zpráva nebo signál). Typy počátečních událostí, které rozeznáváme, jsou:

- Prázdný (None)
- Zpráva (Message)
- Časovač (Timer)
- Multiple a Multiple-Parallel

Obrázek 3.3: Různé druhy *počátečních událostí*

BPMN 2.0 definuje 9 typů konečných událostí, ale v praxi se používají zejména tyto 4: [23]

- Prázdný (None)
- Zpráva (Message)
- Terminate
- Multiple

Obrázek 3.4: Různé druhy *konečných událostí*

3.3.3.1 Prázdná počáteční událost

Prázdná počáteční událost se používá v případech, kdy proces není spouštěn žádným jevem nebo tento jev není specifikován. Často se tento typ počáteční události využívá v případě, kdy je proces spouštěn manuálně vykonavatelem určitého tasku.

3.3.3.2 Počáteční událost typu Zpráva

Proces jehož počáteční událost je typu *Zpráva* se spouští okamžikem přijetí nějaké specifické zprávy, kterou zašle jiný proces.

3.3.3.3 Počáteční událost typu Časovač

Pokud je projekt spouštěn pravidelně v určitý čas dle nějakého plánu, používá se počáteční událost typu *Časovač*. Štítek (Label) počáteční události tohoto typu by měl vyjadřovat frekvenci s jakou je proces spouštěn (např. „denně“, „kvartálně“).

3.3.3.4 Průběžná událost typu Signál

Průběžná událost typu *Signál* vysílá nebo přijímá signál, což je neadresná zpráva, kterou může přijmout každý, kdo je připraven naslouchat. Je například vhodná pro neadresnou komunikaci uvnitř procesu (na rozdíl od zprávy). Na obrázku 3.5 vidíme průběžnou throwing i catching událost typu Signál.

Throwing Intermediate Signal

Throwing Intermediate Message

Catching Intermediate Signal

Catching Intermediate Message

Obrázek 3.5: Různé druhy průběžných událostí používané v této práci

3.3.3.5 Průběžná událost typu Zpráva

Analogicky s předchozí sekci funguje i průběžná událost typu *Zpráva*. na rozdíl od signálu však zprávy podléhají některým omezením a není možné je využít pro komunikaci uvnitř procesu. Na obrázku 3.5 vidíme průběžnou událost typu Zpráva ve verzi throwing i catching.

3.3.3.6 Prázdná konečná událost

Pokud proces končí v prázdné konečné události znamená to zjednodušeně řečeno, že o svém konci proces nedá veřejně vědět, jelikož není vyslán žádný signál nebo zpráva.

3.3.3.7 Konečná událost typu Zpráva

Konečná událost typu *Zpráva* je reprezentována kruhem s černou obálkou uvnitř. Tento typ konečné události vyjadřuje, že proces při svém ukončení vyšle zprávu nějakému jinému procesu.

3.3.3.8 Konečná událost typu *Terminate*

Konečná událost typu *Terminate* se používá v případě speciálních událostí, kdy je potřeba v případě dosažení tohoto konečného stavu ukončit i všechny aktivní paralelní sekvenční toky, podprocesy atd.

3.3.4 Sekvenční tok

Sekvenční tok je v diagramu zobrazen pomocí nepřerušované šipky, která je vždy připojena z obou stran k jiným BPMN elementům v diagramu. Jeho úkolem je určovat pořadí provádění aktivit v procesu. Sekvenční tok dle specifikace může propojovat pouze aktivity, brány a události. Jinými slovy sekvenční tok reprezentuje *orchestraci*. [23]

U sekvenčních toků je velmi důležité mít na paměti pravidlo, že žádný sekvenční tok nesmí nikdy překročit hranice subprocesu nebo bazénu, neboť toto chování specifikace BPMN zapovídá.

3.3.5 Tok zpráv

na rozdíl od sekvenčního toku je *tok zpráv* v diagramu zobrazen šipkou s přerušovanou čarou. Vyjadřuje zaslání zprávy od odesílatele k příjemci, kterým je nějaká externí entita (black-box bazén nebo aktivita, zpráva nebo událost uvnitř jiného procesu). Je důležité si uvědomit, že tok zpráv neindikuje vždy jistotu, že komunikace opravdu proběhne. Někdy se jedná jen o vyjádření, že je v tomto momentě možné odeslat nebo přijmout zprávu.

3.3.6 Bazén a plavecké dráhy

Jasně ohraničený obdélník orientovaný vertikálně či horizontálně ohraničuje *bazén*. Bazén slouží k vymezení hranic mezi procesem a externími entitami. Bazén obsahuje BPMN elementy procesu nebo se jedná o tzv. *black-box bazén*. Ten se používá v případě, že chceme modelovat komunikaci s externí entitou, ale nechceme zobrazovat jak vnitřní entita funguje.

Obrázek 3.6: Element *bazén* s *plaveckými drahami*

Plaveckou dráhu je možné použít v bazénu i mimo něj. Používá se většinou k zachycení rozdělení odpovědností za danou aktivitu v rámci organizace, nicméně specifikace BPMN 2.0 dovoluje prakticky neomezené použití plaveckých drah k jakémukoliv typu kategorizace. [23]

Grafická reprezentace se podobá bazénu, nicméně rozdíl je ve štítku vlevo, který u plavecké dráhy není ohraničen a oddělen od zbytku elementu. V jednom bazénu bývá typicky více plaveckých drah, nicméně plaveckou dráhu je možné zobrazit i vně bazénu.

3.3.7 Datový objekt, úložiště, asociace

Reprezentace dat a práce s nimi došla v BPMN 2.0 výrazné změny, kdy *datový objekt* je v nové verzi plnohodnotným BPMN elementem a zároveň byl přidán nový objekt *datové úložiště*.

Datový objekt je graficky reprezentován elementem, který připomíná list papíru s ohnutým rohem a jedná se spíše o programátorský konstrukt, jak uvádí [23]. Reprezentuje lokální proměnnou, data, která existují dočasně v rámci instance procesu.

Datové úložiště oproti tomu reprezentuje data, která jsou dostupná trvale, například v nějaké databázi nebo na jiném místě. Data je možné z procesu číst či měnit. Datové úložiště je reprezentováno symbolem válce se třemi čárkami ve vrchní části.

3. NOTACE BPMN

S ostatními elementy v procesu jsou výše popsané datové objekty spojené prostřednictvím datových asociací, které jsou znázorněny tečkovanými šípkami s nevyplněným „V“ na vrcholu nebo bez něj.

Obrázek 3.7: Element *datový objekt* a *datové úložiště*

3.4 Základní pravidla modelování v BPMN

Specifikace BPMN předepisuje poměrně málo pravidel, jak procesní modely vytvářet ve smyslu jak elementy používat a jak ne. Je tedy běžné, že pravidla vznikají přirozeně uvnitř organizací, kde chtějí sjednotit styl, podle kterého modely vznikají, aby byly modely vytvořené uvnitř organizace navzájem kompatibilní. [23] uvádí, že BPMN má 3 zdroje, ze kterých lze pravidla vyčíst a těmi jsou:

- oficiální specifikace,
- BPMN metamodel,
- XML schéma příslušné metamodelu.

V této sekci najdeme přehled nejdůležitějších oficiálních pravidel dle specifikace BPMN, které by měl dodržovat každý model vzniklý v BPMN a měl by být proti nim validován.

1. Sekvenční tok nesmí překročit hranice bazénu.
2. Sekvenční tok nesmí překročit hranice podprocesu.
3. Tok zpráv nesmí spojovat elementy uvnitř stejného bazénu.
4. Sekvenční tok může spojovat mezi sebou pouze aktivity, brány, události a oba konce sekvenčního toku musí být k některému z těchto elementů připojené.
5. Tok zpráv může spojovat pouze aktivity, události (typu Zpráva nebo Multiple) nebo hranice black-box bazénu a oba konce musí být k některému z těchto elementů připojené.

3.5 Možnosti automatizace BPMN modelů

Čím dál častěji jsou v dnešní době BPMN modely vytvářeny ne pouze za účelem jejich zdokumentování, ale stále více také za účelem jejich budoucí automatizace [26]. Myšlenka na automatizaci procesních modelů však existovala již na samotném začátku, kdy BPMN vzniklo jako grafická vrstva v rámci systému vyvíjeného konsorciem BPMI.org [23]. Vznikl tak jazyk BPML, který měl být nezávislým standardem pro automatizaci procesů a popis procesu v jazyce BPML by nebyl „programován“, ale generován automaticky z diagramu v notaci BPMN. BPML se ale nikdy neuchytil, společnosti IBM a Microsoft vyvinuly vlastní jazyk BPEL, který staví na standardu pro webové služby WSDL, a tento jazyk rychle na trhu BPML jasně předčil.

Kromě některých proprietárních řešení, které zde popsány nebudou, stojí za popsání dvě řešení automatizace BPMN, kterými jsou BPMN 2.0 a BPEL.

3.5.1 BPMN 2.0

BPMN 2.0 se od předchozí verze s označením BPMN 1.2 ve skutečnosti, co se nových elementů a jejich vzhledu týká, liší jen velmi málo. Hlavní změny se odehrály tak říkajíc pod povrchem na *metamodelu* a na jeho reprezentaci v jazyce XML. Hlavním cílem těchto změn bylo vytvořit standardizovaný XML formát popisující model procesu, který bude sloužit vzájemné kompatibilitě modelů mezi různými BPMN nástroji a zároveň umožní modely automatizovat. [23]

BPMN 2.0 tak standardizuje reprezentaci dat v procesu, zpráv, služeb, přidělení tasků apod. v XML, které je vytvářeno spolu s každým diagramem. Jak uvádí [23], pro každý BPMN element je nutno specifikovat parametry jako:

- Proměnné procesu
- Data na vstupu i výstupu tasku a jejich vazby na proměnné
- Zprávy
- Definice událostí
- Podmíněné výrazy

Jak poznamenává [23], BPMN 2.0 na rozdíl od BPEL popsaného níže, není jazykem pro popis automatizace procesů a tedy není možné v BPMN 2.0 procesy přímo spouštět. Každý softwarový nástroj bude muset implementovat vlastní exekuční prostředí pro BPMN 2.0 XML metamodel. V současnosti však není adopce této části BPMN 2.0 u výrobců softwarových nástrojů příliš markantní. [27]

3.5.2 BPEL

BPEL neboli *Business Process Execution Language* (přesněji WS-BPEL Web Service Business Process Execution Language) je jazyk pro popis automatizace procesů. Je založený na XML, ve kterém popisuje veškeré detaily o procesu a jeho elementech. Proces popsáný v BPEL je možné přímo spouštět v některém z dostupných BPEL exekučních prostředí.

Jazyk BPEL nemá žádnou oficiální grafickou reprezentaci, ale jelikož většina business uživatelů chce procesní modely vytvářet v uživatelsky příjemném grafickém editoru a ne pomocí programovacího jazyka, používá každý z BPEL nástrojů nějakou grafickou notaci, kterou následně převádí do BPEL. Tato notace může být proprietární (vyvinutá výrobcem nástroje), častěji se však využívá notace BPMN, se kterou jsou uživatelé dobře obeznámeni.

Jak již bylo uvedeno výše, oficiální název pro BPEL je WS-BPEL, kde první dvě písmena znamenají *Web Service* neboli *webová služba*. Celý jazyk BPEL je založen na *WSDL* neboli *Web Service Description Language*. Jednou ze základních funkcí BPEL tak je orchestrace webových služeb. Úkolem BPEL je integrace funkcionalit, které poskytují webové služby pro implementaci v konkrétním podnikovém procesu.

Proces v BPEL je specifikován pomocí XML dokumentu, který popisuje veškeré elementy a umožňuje popsat i vztahy mezi nimi a webovými službami. Tento XML dokument je pak spustitelný pomocí exekučního prostředí, které je součástí BPEL nástroje.

Jako již bylo zmíněno výše, BPMN je velmi často využíváno pro modelování procesu na grafické úrovni a takový model je pak převeden do BPEL. Že je to velmi běžná praxe napovídá i samotná specifikace jazyka BPMN, která přímo obsahuje informace o tom, jak BPMN do BPEL převádět. Tento postup však může narážet na problémy, neboť BPMN je omezenější a méně strukturovaný než BPEL. Řešením v takovém případě je buď smířit se se ztrátou informace vlivem nedokonalého převodu a nebo upravit vstupní BPMN model tak, aby korespondoval s konstrukty, které najdeme v BPEL. [28]

Metodologie DEMO

4.1 O DEMO

4.1.1 Rozdíl mezi notací a metodologií

V celém textu této diplomové práce se vyskytují dva jevy. O BPMN mluvíme jako o *notaci* a o DEMO jako o *metodologii*. Takto tyto techniky označujeme záměrně a myslím, že je na tomto místě účelné si vysvětlit rozdíl mezi pojmy *notace* a *metodologie*. Pochopení této odlišnosti totiž vnáší trochu světla k lepšímu pochopení rozdílu mezi BPMN a DEMO.

4.1.1.1 Notace

Notace označuje *formální prostředky* pro popis reality. Například právě v oblasti analýzy a modelování podnikových procesů je notací sada grafických objektů, které pak používáme pro popsání samotného procesu. Na notaci je obvykle navázána související metodika. [29]

Metodikou nazýváme *popis pracovního postupu* nějaké činnosti, který je více či méně formalizovaný [30]. V případě modelovací techniky by taková metodika tedy popisovala jak při modelování postupovat a jak a kdy jednotlivé elementy přesně používat. To však v případě BPMN neplatí, jelikož BPMN není svázané s žádnou metodikou [22] a tedy pokud se někde vyskytuje označení BPMN jako metodiky, je takové označení chybné.

4.1.1.2 Metodologie

Metodologie je oproti tomu vědní disciplína, která se zabývá tvorbou metod a jejich aplikací. Metodologie vědy je tedy naukou o metodách. Jak píše [31] je teorií k výběru výzkumných metod a návodem, jak vybrané metody (metodu) používat ve vědeckém zkoumání.

Pod vlivem angličtiny se však i v češtině často setkáváme s tím, že pojmy metodika a metodologie splývají a jsou časfo zaměňovány. Můžeme nicméně

vidět, že rozdíl BPMN a DEMO je na první pohled zřejmý v tom, že notace BPMN nemá za sebou zdaleka tak robustní základ jako metodologie DEMO. Tento fakt má několik důsledků týkajících se přístupnosti a přímočarosti použití obou technik. Tyto důsledky budou ještě v této práci dále rozebrány.

4.1.2 Motivace k vytvoření DEMO

Jak shrnuje [32], u základní úvahy tvůrců DEMO byl současný stav podniků a organizací, které jsou velmi komplexní a z toho důvodu je velmi obtížné mít pomocí současných nástrojů jasnou představu o tom, jak přesně fungují a co se v nich děje.

Moderní organizace jsou totiž založeny na propojení sociálních a technických komponent, které spolu vzájemně komunikují. Komunikace je tedy nejdůležitějším aspektem celé metodologie DEMO. Dle [10] je ontologie podniků (*Enterprise ontology*) nejvhodnějším prostředkem k pochopení konstrukce a operací v podniku.

DEMO bylo vytvořeno jako metodologie pro vytváření ontologického modelu podniku. [19] ¹²

4.2 Ontologie

V úplně základním pojetí je ontologie definována jako *nauka o bytí*. Taková definice je samozřejmě pro čtenáře velmi abstraktní. Lepší by bylo ontologii definovat jako nauku o Bytí, tedy s velkým B, neboť ontologie se právě zabývá „pouze“ tím, co to znamená, že něco „je“, jak to bytí vypadá a jak to funguje.

Ontologie (nebo ontologický model) organizace je definován jako porozumění chodu organizace, které je kompletně oproštěné od realizace a implementace vlastních činností. ¹³

Pro lepší pochopení toho, co ontologický model představuje je užitečné uvést rozdíl mezi *teleologickým* pojetím systému a *ontologickým* modelem systému.

Teleologický pohled na systém se zabývá funkcemi a službami, které systém poskytuje navenek. Teleologický model pak vypadá jako tzv. „black-box model“ neboli vidíte, že se vstupy změnil na nějaké výstupy, ale už není vidět, jak k tomu došlo. Tento pohled (model) je vhodný pro užívání a řízení (věcí, systémů, organizací).

¹²DEMO was developed to be a methodology for creating an ontological model of an enterprise. [19]

¹³The ontology (or ontological model) of an enterprise is defined as an understanding of its operation, that is completely independent of the realization and the implementation of the enterprise. [33]

Ontologický pohled se naopak zabývá tím, jak systém funguje uvnitř, tedy tím, *jak* dojde k proměně vstupů na výstupy. Zabývá se tedy konstrukcí a chodem systému. Ontologický model je tedy typem tzv. „white-box modelu“. Ontologický model najde uplatnění při budování a úpravách (věcí, systémů, organizací).

4.2.1 Motivace pro zabývání se ontologiemi v organizaci

Jak už bylo popsáno výše, ontologie v organizaci slouží zejména k porozumění jejímu chodu bez nutnosti zabývat se, jak jsou jednotlivé činnosti implementovány. Takový přístup je užitečný pro následující skupiny uživatelů: [33]

- **Manažeři** – Pro řízení větších celků je užitečné mít možnost oprotit se od detailů a dokázat se na chod takového celku podívat z vyšší perspektivy, tzv. „big picture pohled“.
- **Návrháři, inženýři, architekti** – Pro účely návrhu a úprav fungování chodu organizace je důležité mít podnikové procesy definované metodicky a nezávisle na jejich implementaci.
- **Uživatelé** – Existují skupiny uživatelů (uvnitř i vně organizace), pro které je užitečné mít vhléd i do fungování organizace nebo jejího celku.

4.3 Teorie PSI (Ψ -theory)

Teorie PSI neboli Ψ -theory je teorie o fungování organizací. [33]¹⁴

Zkratka PSI znamená *Performance in Social Interaction*. Paradigma, na kterém je tato teorie založena říká, že subjekty, kterými jsou lidé v organizaci, vstupují do závazků a dodržují je. Tímto způsobem pak vzniká spolupráce mezi lidmi.

Cílem Ψ -theory je umožnit porozumění funkcím organizace bez vlivu toho, jak jsou tyto funkce ve skutečnosti operativně vykonávány. Jak uvádí [32], stejné cíle si klade i metodologie DEMO, takže je jen logické, že je právě na Ψ -theory postavena. Porozumění této teorii je tedy nezbytné pro správné pochopení a používání DEMO.

Teorie PSI se skládá ze čtyř axiomů: například

1. operační,
2. transakční,
3. kompoziční,
4. distinkční.

¹⁴The Ψ -theory is a theory about the operation of organizations. [33]

4.3.1 Operační axiom – The operation axiom

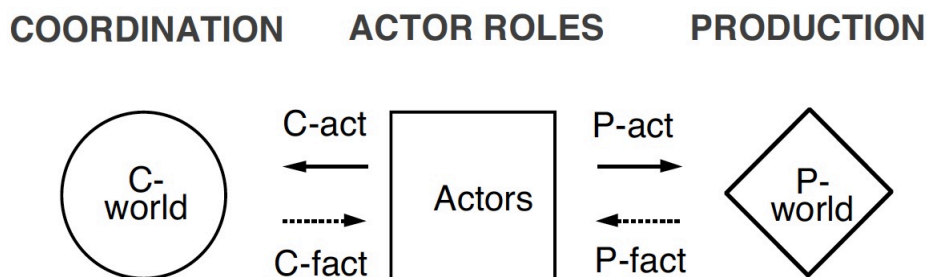
První axiom Ψ -theory se nazývá *operační*. Jeho základem jsou dvě tvrzení: [10]:

1. Chod organizace se skládá z aktivit, které vykonávají actoři. Actoři jsou kombinací *zodpovědnosti* a *autority* k provádění dané aktivity.
2. Při tom provádějí dva druhy činností: *coordination a production acts* (*C-acts a P-acts*). Výsledkem těchto činností jsou *coordination a production facts* (*C-facts a P-facts*).

Provádět P-acty a P-facty znamená přivádět na svět něco nového a přispívat tak k podnikovým funkcím nebo službám. P-facty mohou být hmotné i nehmotné. Příkladem těch hmotných může být například vyrobení pizzy, příkladem nehmotných zase například vynesení rozsudku soudem.

Provádět C-acty a C-facty znamená, že actoři jednají v souladu se závazky, které se týkají tvorby P-factů. Zjednodušeně řečeno se jedná o *komunikaci* ohledně vytváření P-factů.

Kromě C-factů a P-factů rozlišujeme ještě C-world a P-world. C-world je množina C-factů a stejně tak P-world je množina P-factů. Oba světy jsou tedy množinou factů, které byly vytvořeny do konkrétního momentu v čase. Vztah všech základních stavebních kamenů operačního axiomu je graficky znázorněn na obrázku 4.1.

Obrázek 4.1: Grafické znázornění operačního axiomu [10]

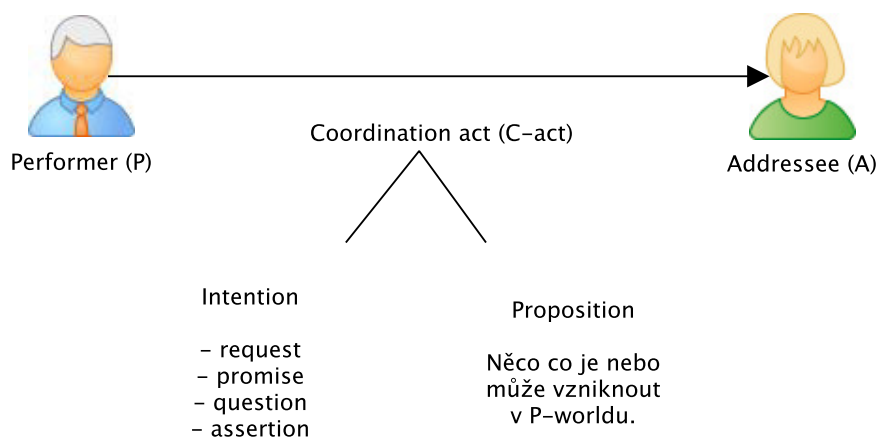
4.3.1.1 C-acty

C-acty probíhají mezi dvěma subjekty z nichž jeden se nazývá *performer* a druhý *addressee*. C-actů je několik typů, které můžeme rozdělit na intenční (*intention*) a propoziční (*proposition*).

Mezi příklady intenčních koordinačních činností řadíme:

- *request*
- *promise*
- *question*
- *assertion*

V případě propozičních C-actů executor „ohlašuje“ P-fact a příslušný čas, kdy má být proveden.

Obrázek 4.2: Grafické znázornění C-actu [10]

4.3.1.2 P-facty

Jak již bylo naznačeno, P-facty jsou buď hmotné nebo nehmotné. Zde je nezbytné poukázat na to, kdy tyto skutky začnou v P-worldu skutečně existovat. Před tím, než se to stane, je totiž nutné provést ještě dva C-facty a to *state* a *accept*. Teprve ve chvíli, kdy jsou tyto C-facty provedeny začíná P-fact skutečně existovat v P-worldu.

4.3.1.3 Actoři

Actoři jsou aktivní subjekty uvnitř organizace. Jednají autonomně, tedy jejich činnost není vyvolána nějakou událostí [10]. U actorů existují tři důležité vlastnosti, kterými jsou *kompetence*, *autorita* a *zodpovědnost*.

Kompetencí je myšlena schopnost subjektu provádět P-acty a související C-acty. [10] uvádí příklad instalatéra, který má znalosti a zkušenosti, které jsou nezbytné pro to být profesionálním instalatérem.

Aby mohl být subjekt schopen vykonávat určitou profesi, musí pro to mít nějaký autoritativní základ, jako například být zaměstnancem určité organizace a podobně.

Subjekt je vázán normami, které se vztahují k řečené autoritě nebo k obecným normám platným ve společnosti, které očekávají, že bude svojí autoritu vykonávat odpovědným způsobem. V příkladu instalatéra to znamená, že se očekává, že bude jednat zodpovědně se svými zákazníky.

4.3.2 Transakční axiom – The transaction axiom

Transakční axiom dále rozebírá P-acty a C-acty a zejména to, jak spolu tyto činnosti souvisí. Základní myšlenkou transakčního axiomu, kterou formuluje [10], je, že C-acty probíhají postupně za sebou ve stejných *vzorech*. Tyto vzory se nazývají transakce a vždy zahrnují dva actory (initiator a executor) a jejich cílem je dosáhnout určitého výsledku, kterým je P-fact.

Každá transakce má tři fáze:

1. *order phase*,
2. *execution phase*,
3. *result phase*.

V rámci *order phase* se initiator a executor snaží dojít k *dohodě* ohledně výsledku, kterého má být dosaženo (co, kdy). V *execution phase* je tento výsledek vytvořen a v *result phase* opět dochází k jednání mezi iniciátorem a executorem, jestli vytvořený výsledek odpovídá požadavku iniciátora.

Výsledek transakce (P-fact) začne existovat až ve chvíli, kdy je dokončena *result phase*, tedy když je P-fact schválen a přijat iniciátorem transakce. Do toho okamžiku P-fact v našem výkladu neexistuje.

Transakční vzory rozlišujeme dva: základní a standardní.

4.3.2.1 Základní transakční vzor

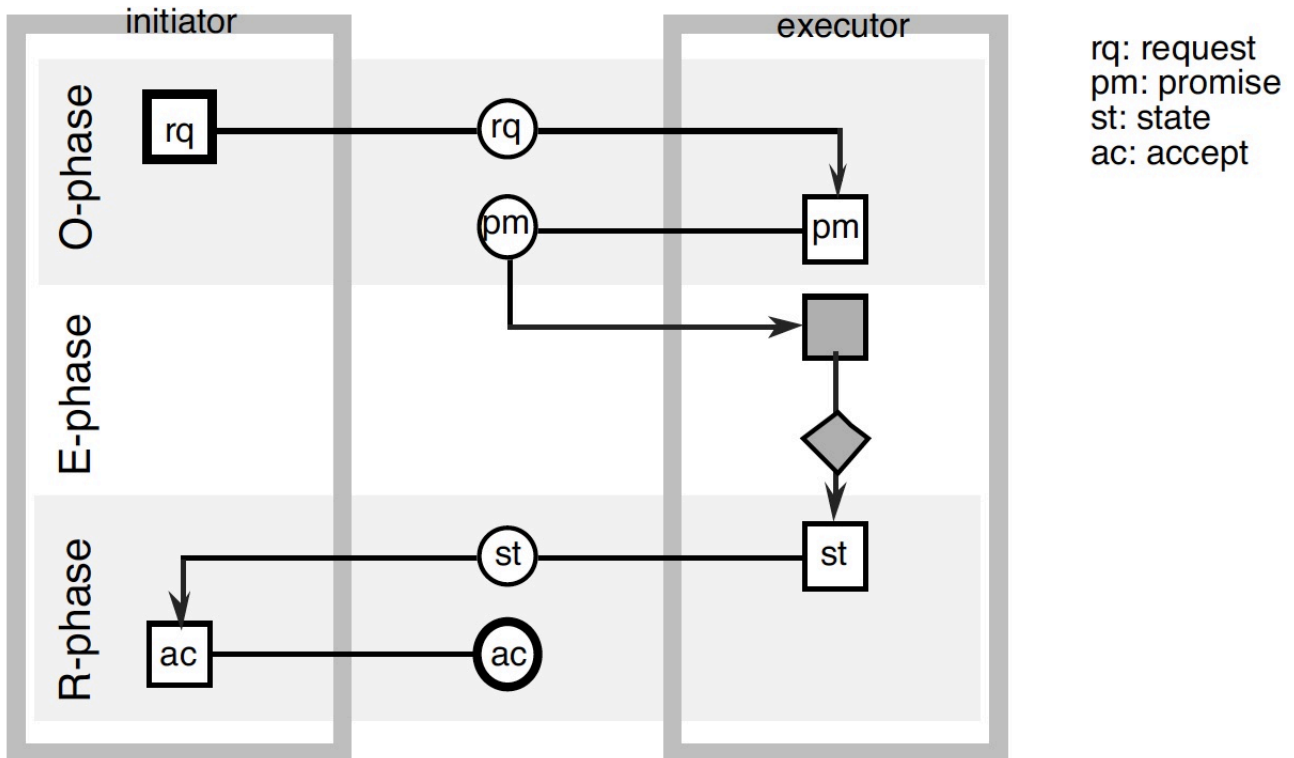
Základní transakční vzor je zjednodušený průběh transakce oproštěný od tzv. *unhappy paths* neboli „nešťastných scénářů“. Popisuje postup transakce v případě, kdy nenastanou žádné problémy, tedy executor vytvoří P-fact, který odpovídá požadavkům iniciátora a tento P-fact je tedy bez komplikací akceptován.

Průběh zjednodušeného transakčního vzoru:

1. Initiator formuluje požadavek (*request*)
2. Executor učiní *promise*
3. Executor provede požadavek (vytvoří P-fact) (*execution*)

4. Executor prohlásí výsledek za hotový (*state*)
5. Initiator akceptuje výsledek (*accept*)

Základní transakční vzor je graficky znázorněn na obrázku 4.3.

Obrázek 4.3: Grafické znázornění základního transakčního vzoru [10]

4.3.2.2 Standardní transakční vzor

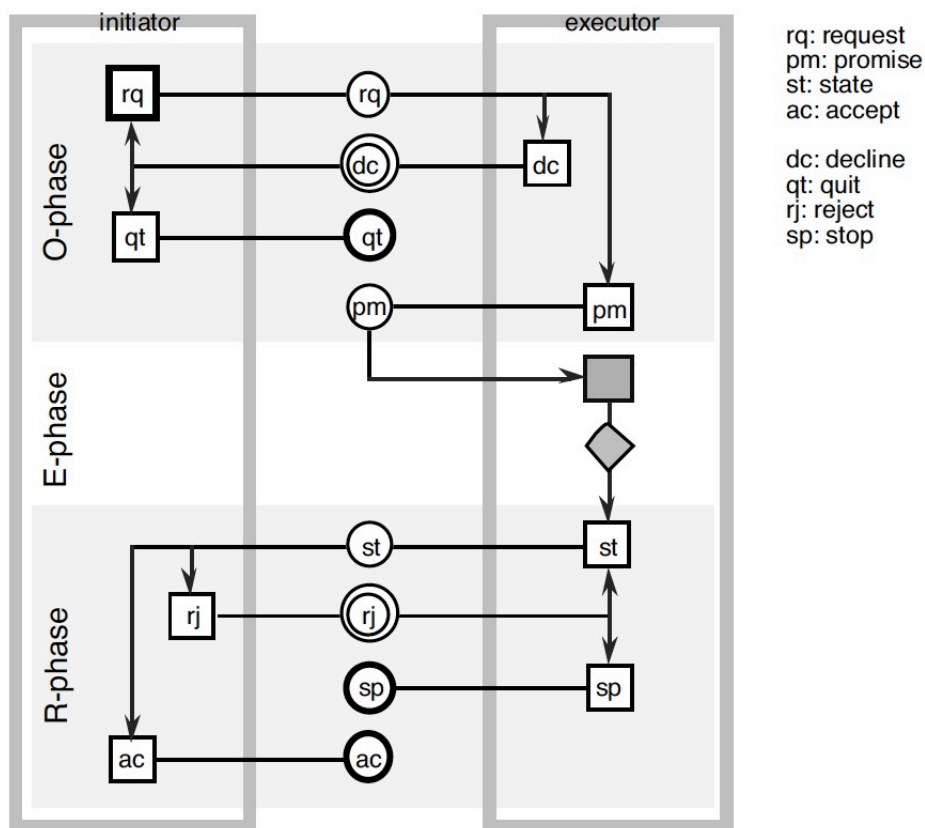
Standardní transakční vzor počítá i se situacemi, které v běžném životě neustále nastávají. Například se situací, kdy executor nemůže učinit *promise* na požadavek iniciátora nebo initiator odmítne akceptovat výsledek transakce. Pokud toto nastane, dostává se celá transakce do tzv. *diskusních stavů* (*discussion states*), které mohou být buď *nepřijmuto* (*declined*) nebo *odmítnuto* (*rejected*).

Důvody pro odmítnutí *požadavku* executorem vycházejí z těchto tří typů tvrzení (*validity claims*):

- tvrzení pravdivosti (*claim to truth*),

4. METODOLOGIE DEMO

- tvrzení oprávněnosti (*claim to justice*),
- tvrzení upřímnosti (*claim to sincerity*).

Obrázek 4.4: Grafické znázornění standardního transakčního vzoru [10]

4.3.2.3 Odvolávací vzory (Revoke patterns)

V rámci standardního transakčního vzoru je možné odvolat kterýkoliv koordináční čin pomocí *odvolávacího vzoru* pro daný C-act.

4.3.3 Kompoziční axiom – The composition axiom

Umět popsat strukturu konkrétní transakce je rozhodně přínosné, ale na ontologický popis organizace umět popsat jednotlivé transakce nestačí. Zde pak nastupuje *kompoziční axiom*, který se zabývá tím, jak jsou jednotlivé transakce, respektive P-facty, propojené.

Kompoziční axiom tvrdí, že každá transakce je buď součástí jiné, je transakcí zákazníka organizace nebo je *self-activated*. Logickou implikací tedy je, že transakce mohou obsahovat další transakce. *Takto propojené transakce pak dohromady tvoří podnikový proces.*

Jak píše [10] kompoziční axiom je tak základem pro definici podnikového procesu, která říká, že podnikový proces je množina volně propojených transakcí.

4.3.4 Distinkční axiom – The distinction axiom

Distinkční axiom tvrdí, že lidé mají tři různé typy schopností, které hrají roli v jejich chování.

- **forma** – jak už název napovídá, tato schopnost se týká formy v jaké jsou informace uchovávány, předávány, přijímány atd.
- **informa** – v tomto případě jde o obsah informace a její komunikaci mezi lidmi a plně abstrahujeme od formy v jaké je informace komunikována.
- **performa** – jedná se o nejvyšší formu lidských schopností. Jde zde o vytváření nových originálních věcí přímo nebo nepřímo pomocí komunikace. To se týká závazků, rozhodnutí, posuzování apod.

Jak píše [32], pro jeden infologický čin (performa) musíme provést více infologických činů (informa) a pro jeden infologický čin musíme provést více datalogických činů (forma). Toto rozlišení umožňuje výrazně zjednodušit procesní modely, protože se při jejich tvorbě zabýváme pouze ontologickými činy.

4.4 Teorém organizace – The organization theorem

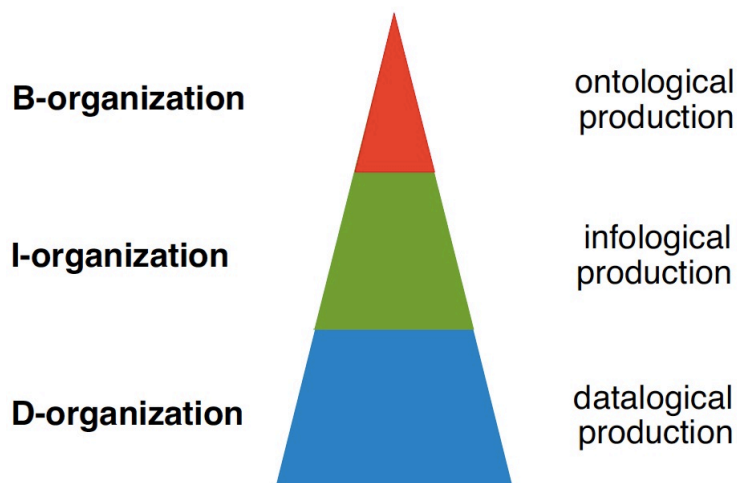
V předchozí sekci jsou popsány 4 axiomy Ψ -theory, které přináší z různých úhlů pohled na chod organizace, její operace a uspořádání. Tyto pojmy však samy o sobě nestačí k vytvoření ontologického modelu, který bude výstižný, úplný, ucelený a konzistentní. Teorém organizace se zabývá právě tím.

Dle teorému organizace je každá organizace strukturovaná jako heterogenní systém, který je tvořen třemi vrstvami, z nichž každá představuje jeden homogenní systém: [10]

- B-organizace (B=Business)
- I-organizace (I=Intellect)
- D-organizace (D=Document)

Mezi těmito vrstvami (systémy) existuje velká provázanost. D-organizace podporuje I-organizaci a I-organizace podporuje B-organizaci. Provázanost mezi těmito systémy zajišťuje člověk. U tohoto konstatování je třeba se zastavit. Rozdělení organizace do tří systému si není možné představovat tak, že existují v organizaci nějaká B-oddělení, I-oddělení nebo D-oddělení nebo dokonce B-lidé, I-lidé či D-lidé. Naopak v realitě nic takového neexistuje. Lidé i skupiny lidí zastávají role ve všech systémech najednou a volně mezi nimi „přechází“.

Rozdíl mezi jednotlivými systémy tvoří jejich výstupy. Jak uvádí [10] výstup B-organizace je ontologický, výstup I-organizace je infologický a výstup D-organizace je datalogický.

Obrázek 4.5: Grafické znázornění organizačního teoremu [10]

Na vrcholu této pyramidy je B-organizace neboli ontologický level. Tím je naznačeno, že porozumění chodu organizace na této úrovni je kompletní, tedy není z něj nic vynecháno.

Pro lepší pochopení provázanosti jednotlivých systémů v organizaci bude nyní jejich provázanost hlouběji rozebrána. I-organizace poskytuje „informační zdroje“ pro fungování B-organizace. [10] uvádí příklad s výpočtem denního obratu, který B-actor v B-organizaci chce vytvořit. Za tímto účelem je ale nejprve v I-organizaci I-actorem třeba provést několik jasně definovaných výpočtů (I-transakce) a následně doručit B-actorovi výsledek, kterým je právě denní obrat.

Dále je nutné rozebrat propojení mezi I-organizací a I-actorem s D-organizací a D-actorem. V příkladu počítání denního obratu musí nejdříve I-actor sčít-

tající jednotlivé položky, které denní obrat tvoří, někde tyto položky (čísla) opatřit. Tyto údaje získá samozřejmě v D-organizaci pomocí D-transakcí.

Jak už bylo naznačeno výše, není důležité, jestli v tomto konkrétním případě je B-actor, I-actor a D-actor několik osob nebo jeden člověk a stejně tak B-organizace, I-organizace či C-organizace mohou být na několika kontinentech nebo uvnitř jedné kanceláře.

4.5 Metodologie

V této sekci bude rozebrána vlastní metodologie DEMO. Rozebrány budou zejména dvě věci: typy modelů, ze kterých se DEMO skládá a doporučený postup, jak v DEMO modelovat. Přesný popis jednotlivých elementů je možné dohledat například v [10].

Jak píše [19], základními elementy DEMO jsou *ontologické transakce* a *actoři*.

4.5.1 Ontologická transakce

Ontologické transakce jsou transakce, jejichž výsledkem je vytvoření něčeho nového, ať už se jedná o věc hmotnou či nehmotnou. Jak už uvádí distinkční axiom Ψ -theory, který byl popsán výše, ontologické transakce probíhají na ontologické úrovni (performa).

4.5.2 Actor

Každá transakce má vždy jednoho iniciatora a jednoho executora.

4.5.3 Modely DEMO (Aspect models)

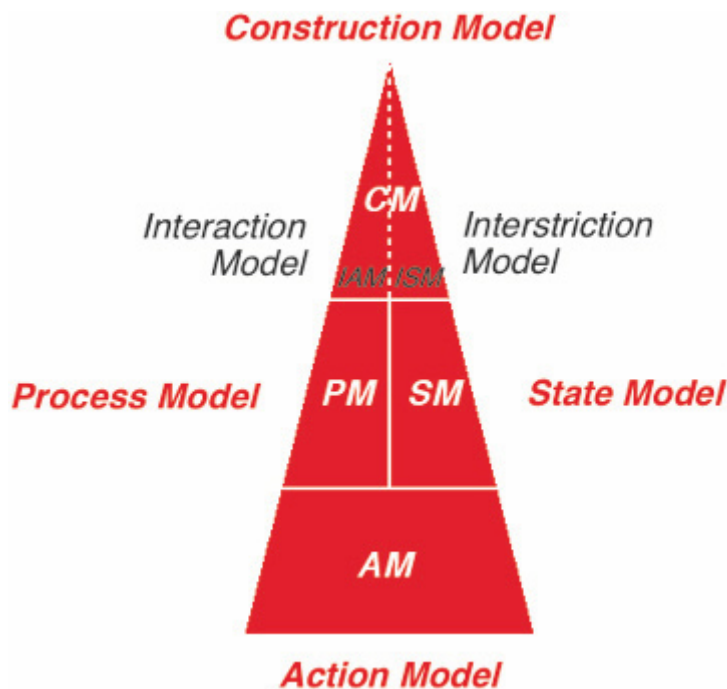
Struktura a popis jednotlivých modelů vychází zejména z [19] a [33].

Jak už bylo zevrubně popsáno v kapitole 2, DEMO se skládá ze 4 hlavních modelů a dalších podmodelů. Jedná se o:

- Construction Model (CM)
- Process Model (PM)
- State Model (SM)
- Action Model (AM)

Každý z těchto modelů se pohybuje na jiné úrovni abstrakce, což se dá dobře popsat na principu pyramidy, který je naznačen na obrázku 4.6. Construction Model, který je usazen na vrcholu této pyramidy pracuje s nejvyšší úrovní abstrakce a naopak Action Model, který je na obrázku zobrazen při

základu pyramid je už velmi podrobný a detailní. Všechny tyto modely dohromady tvoří kompletní ontologickou znalost organizace.

Obrázek 4.6: DEMO Aspect models [10]

4.5.3.1 Construction Model

Jak už jeho název napovídá, Construction Model se zabývá konstrukcí organizace na té nejvyšší úrovni abstrakce. Construction Model tvoří dva podmodely: *Interaction Model* (IAM) a *Interstriction Model* (ISM). Cílem Construction Modelu je v podstatě jen identifikovat jednotlivé ontologické transakce a jejich výsledky.

Interaction Model (IAM) zobrazuje actory (initiatory a executory) a transakce, které tito actoři vykonávají. Jedná se o vysoce abstraktní pohled, takže v něm není vidět jednotlivé kroky transakcí, ale čistě jen interakci mezi actory, která je prováděna právě prostřednictvím transakce.

IAM se skládá z *Transaction Result Table* (TRT) a *Actor-Transaction Diagramu* (ATD). TRT je jednoduchá tabulka identifikovaných ontologických transakcí a jejich výsledků. ATD je diagram, který ukazuje transakce mezi actory.

ISM je založen na IAM a obsahuje dva diagramy a tabulku:

- **Actor Bank Diagram (ABD)** – zobrazuje vztah mezi actory a informačními bankami
- **Organization Construction Diagram (OCD)** – jedná se o kombinaci ABD s ATD. Tedy actoři, transakce mezi nimi a navíc ještě propojení s informačními bankami.
- **Bank Contents Table (BCT)** – tabulka popisující obsah bank faktů.

4.5.3.2 Process Model (PM)

Pokud se Construction Model nacházel na vysoké úrovni abstrakce, tak *Process Model (PM)* jde o krok více do detailu. Kde CM pouze pojmenovával transakce, PM rozvádí jejich jednotlivé kroky tak, jak jsou popsány v transakčním axiomu Ψ -theory. Zároveň ukazuje také vztahy mezi jednotlivými transakcemi. Stále je však potřeba mít na paměti, že ačkoliv PM detailně popisuje strukturu podnikového procesu, tak je stále abstrahován od implementace a vlastní realizace daného procesu včetně takových věcí jako je výměna dat apod.

V případě přípravy na vývoj informačního systému je PM dobré místo, odkud začít se soupisem požadavků a případů užití.

PM se skládá z:

- **Process Structure Diagram (PSD)** – jak už název napovídá, zobrazuje strukturu procesu. Jak už bylo popsáno výše, podnikový proces se skládá z jedné či více vzájemně provázaných transakcí. Kroky, které nejsou popsány v PSD nejsou povolené a PSD by měl obsahovat i odvolávací vzory.
- **Information Use Table (IUT)** – přímo se váže na State Model. Pro každou objektovou třídu, typ skutku a výsledku ze State Modelu specifikuje, v jakých krocích PM se používají jejich instance.

4.5.3.3 State Model (SM)

State Model (SM) se zabývá především P-worldem – jeho objektovými třídami, typy skutků, typy výsledků a existenčními ontologickými pravidly. SM je přímo navázaný na Action Model, zobrazuje ale pouze informace, které jsou relevantní pro chod organizace. SM obsahuje:

- **Object Fact Diagram (OFD)** – tento diagram zobrazuje vztah mezi objektovými třídami a typy výsledků.
- **Object Property List (OPL)** – popisuje objektové třídy a jejich vlastnosti.

4.5.3.4 Action Model (AM)

Action Model (AM) existuje v metodologii DEMO na té nejnižší úrovni abstrakce a tudíž je velmi detailní a ostatní modely na něm stojí, AM popisuje především pravidla, kterými se operace v organizaci řídí. Tato pravidla jsou v AM popsána slovně pomocí pseudo-algoritmického jazyka, ve kterém specifikují co má být uděláno při request, promise, state a accept.

Už z popisu výše je zřejmé, že AM bude velmi užitečný nástroj při implementaci softwaru. Action Model je ontologicky atomický, což znamená, že již nemůže být dále rozdělen na podmodely.

Aplikace metody

5.1 Úvod

V předchozí kapitole byl představen návrh metody pro vytváření BPMN modelů za použití Enterprise ontology, Ψ -theory a metodologie DEMO. Cílem metody má být umožnit vytvářet BPMN modely, které budou vždy *konzistentní, kompletní a jednoznačné*.

V této sekci je navržená metoda aplikována po jednotlivých krocích na konkrétní příklad a na závěr jsou diskutovány výsledky. Aplikace kroků 1, 2, 3 a 6 vycházejí z analogických postupů popsaných v [10].

5.2 Aplikace metody

5.2.1 Krok 1: Získání textového popisu procesu

Pro demonstraci metody použijeme výňatek (první fázi) z příkladu Pizzeria Mama Mia z [10], kterou používá rovněž [34]. Popis situace je následující:

Zákazníci si objednávají přímo v pizzerii, nebo si s objednávkou zavolají. V obou případech Mia zapíše jméno zákazníka, objednávku a celkovou cenou na objednávkový formulář. Na pultu leží seznam nabízených pizz a jejich cen. Mia obvykle nové menu vytváří během své každoroční dovolené. V případě telefonické objednávky také zaznamenává telefonní číslo. Navíc zopakuje objednávku a informuje zákazníka o ceně a předpokládaném čase, než bude pizza připravena. Pokud je to nutné, sdělí také zákazníkovi aktuální nabídku pizz. Objednávkové formuláře mají sériové číslo a jsou vyhotoveny ve dvou kopiích – v růžové a bílé kopii. Mia posune růžový formulář přes okno ve zdi do kuchyně, kde se Mario stará o pečení pizzy. Bílou kopii si Mia nechá za pultem. Jakmile Mario dokončil objednávku, podá pizzy v krabicích přes okno Mie,

včetně růžové kopie objednávky. Mia pak hledá odpovídající bílou kopii, kterou podá spolu s krabicemi zákazníkovi a čeká na platbu. Může se stát, že Mario není schopen objednavce vyhovět kvůli chybějícím ingrediencím. V takovém případě prostrčí hlavu oknem ve zdi a upozorní Miu na problém. Vráti také růžovou kopii. Pokud je zákazník přítomen v obchodě, Mia se s ním poradí, jak objednávku upravit. V případě, že zákazník není přítomen, což je častější případ, Mia změní objednávku podle vlastního uvážení. To někdy vede k vášnivým debatám v pizzerii, když si zákazník přijde pro svojí objednávku. Díky Miině temperamentu vždycky nakonec dojde k dohodě, která není nevýhodná pro ni.¹⁵

5.2.2 Krok 2: Aplikace distinkčního axiomu

V rámci druhého kroku navržené metody je třeba na prostý textový proces aplikovat distinkční axiom, neboli provést *Performa-Informa-Forma analýzu*. Tu provádíme tak, že pročitáme text a označujeme barevně (Performa červeně, Informa modře, Forma zeleně) aktivity v popisu. Vznikne nám tak text, ze kterého lze jednoduše barevně odlišit červené Performa aktivity, které budeme dále analyzovat.

Znovu se na tomto místě sluší zopakovat, že je naprosto přirozené, že některé aktivity bude zprvu obtížné barevně klasifikovat. V takovém případě je vhodné se pokusit odhadnout zařazení aktivity a po aplikaci dalších kroků a získání přesnějšího náhledu na problém své rozhodnutí případně přehodnotit. Výsledek po aplikaci druhého kroku vidíme níže:

Zákazníci si **objednávají** přímo v pizzerii, nebo si s objednávkou zavolají. V obou případech Mia **zapiše** **jméno** **zákazníka**, **objednávku**

¹⁵Customers address themselves to the counter of the pizzeria or make a telephone call. In both cases Mia writes down the name of the customer, the ordered items, and the total price on an order form. On the counter lies a plasticized list of the available pizza's and their prices. Usually she produces this list every year during their holiday. In case of an order by telephone she also records the telephone number. Moreover, she repeats the ordered items and informs the customer about the price and the expected time that the order will be ready. If necessary, she also tells the customer the assortment of pizzas. The order forms have a serial number and are produced in duplicate: a white and a pink copy. Mia shifts the pink one through a hatch in the wall to the kitchen, where Mario takes care of baking the pizzas. She keeps the white copy behind the counter. As soon as Mario has finished an order, he shifts the pizzas in boxes through the same hatch to Mia, including the pink order copy. Mia then seeks the matching white copy, hands it together with the boxes over to the customer, and waits for payment. It may happen that Mario is not able to fulfill an order completely because of missing ingredients. In such a case he puts his head through the hatch and notifies Mia of the problem. He then also returns the pink copy. If the customer is present in the shop, she confers with him or her what to do about it, and modifies the order. If the customer is not present, which is mostly the case for telephonic orders, she modifies the order to her own discretion. This leads sometimes to vigorous debates in the pizzeria when the customer comes for taking away the order. Thanks to Mia's temperament she always comes to an agreement that is not disadvantageous for her.

a celkovou cenou na **objednávkový formulář**. Na pultu **leží seznam nabízených pizz a jejich cen**. Mia obvykle nové menu **vytváří** během své každoroční dovolené. V případě telefonické objednávky také **zaznamenává telefonní číslo**. Navíc **zopakuje objednávku a informuje zákazníka o ceně a předpokládaném čase**, než bude pizza připravena. Pokud je to nutné, **sdělí také zákazníkovi aktuální nabídku pizz**.

Objednávkové formuláře mají sériové číslo a jsou vyhotoveny ve dvou kopiích – v růžové a bílé kopii. Mia **posune růžový formulář** přes okno ve zdi do kuchyně, kde se Mario stará o **pečení pizzy**. Bílou kopii si Mia nechá za pultem. Jakmile Mario **dokončil objednávku**, **podá** pizzy v krabicích přes okno Mie, včetně **růžové kopie objednávky**. Mia pak hledá odpovídající bílou kopii, kterou **podá** spolu s krabicemi **zákazníkovi** a čeká na **platbu**.

Může se stát, že Mario není schopen objednávce vyhovět kvůli chybějícím ingrediencím. V takovém případě prostrčí hlavu oknem ve zdi a **upozorní Miu na problém**. **Vrátí také růžovou kopii**. Pokud je zákazník přítomen v obchodě, Mia se s ním **poradí**, jak objednávku upravit. V případě, že zákazník není přítomen, což je častější případ, Mia **změní objednávku podle vlastního uvážení**. To někdy vede k vášnivým debatám v pizzerii, když si zákazník přijde pro svojí objednávku. Díky Miině temperamentu vždycky nakonec **dojde k dohodě**, která není nevýhodná pro ni.

5.2.3 Krok 3: Aplikace operačního axiomu

Jak již bylo řečeno v předchozí sekci, v rámci aplikace třetího kroku pracujeme pouze s Perfroma aktivitami, které jsme označili červeně. Úkolem je nyní klasifikovat červeně označené aktivity jako C-acty, C-facty, P-acty a P-facty za použití různých druhů závorek popsanych v sekci ???. Výsledek můžeme vidět na textu níže:

[Zákazníci] si (**objednávají**) přímo v pizzerii, nebo si s objednávkou zavolají. V obou případech [Mia] **zapiše jméno zákazníka, objednávku a celkovou cenou** na **objednávkový formulář**. Na pultu **leží seznam nabízených pizz a jejich cen**. Mia obvykle nové menu **<vytváří>** během své každoroční dovolené. V případě telefonické objednávky také **zaznamenává telefonní číslo**. Navíc **zopakuje objednávku a informuje zákazníka o ceně a předpokládaném čase**, než bude pizza připravena. Pokud je to nutné, **sdělí také zákazníkovi aktuální nabídku pizz**.

Objednávkové formuláře mají sériové číslo a jsou vyhotoveny ve dvou kopiích – v růžové a bílé kopii. [Mia] (**posune**) **růžový formulář**

přes okno ve zdi do kuchyně, kde se [Mario] stará o <pečení> pizzy. Bílou kopii si Mia nechá za pultem. Jakmile Mario <dokončil> objednávku, (podá pizzy v krabicích přes okno Mie, včetně růžové kopie objednávky). Mia pak hledá odpovídající bílou kopii, kterou (podá spolu s krabicemi zákazníkovi) a čeká na <platbu>.

Může se stát, že Mario není schopen objednavce vyhovět kvůli chybějícím ingrediencím. V takovém případě prostrčí hlavu oknem ve zdi a upozorní Miu na problém. Vráť také růžovou kopii. Pokud je zákazník přítomen v obchodě, [Mia] se s [ním] (poradí), jak objednávku upravit. V případě, že zákazník není přítomen, což je častější případ, Mia (změní objednávku) podle vlastního uvážení. To někdy vede k vášnivým debatám v pizzerii, když si zákazník přijde pro svojí objednávku. Díky Miině temperamentu vždycky nakonec dojde k (dohodě), která není nevýhodná pro ni.

Můžeme vidět, že jsme závorkami a podtržením označili i aktivity, které jsme v kroku 2 označili modře nebo zeleně. Není na tom nic špatného a při analýze procesu je zcela přirozené neustále zpřesňovat své závěry. Můžeme se díky tomu vrátit ke krokům 2 a 3 a upravit je tak, aby text, který jsme označili závorkami byl vždy červený. Závěr třetího kroku by tedy mohl vypadat nakonec takto:

[Zákazníci] si (objednávají) přímo v pizzerii, nebo si s objednávkou zavolají. V obou případech [Mia] zapiše jméno zákazníka, objednávku a celkovou cenou na objednávkový formulář. Na pultu leží seznam nabízených pizz a jejich cen. Mia obvykle nové menu <vytváří> během své každoroční dovolené. V případě telefonické objednávky také zaznamenává telefonní číslo. Navíc zopakuje objednávku a informuje zákazníka o ceně a předpokládaném čase, než bude pizza připravena. Pokud je to nutné, sdělí také zákazníkovi aktuální nabídku pizz.

Objednávkové formuláře mají sériové číslo a jsou vyhotoveny ve dvou kopiích – v růžové a bílé kopii. [Mia] (posune) růžový formulář přes okno ve zdi do kuchyně, kde se [Mario] stará o <pečení> pizzy. Bílou kopii si Mia nechá za pultem. Jakmile Mario <dokončil> objednávku, (podá pizzy v krabicích přes okno Mie, včetně růžové kopie objednávky). Mia pak hledá odpovídající bílou kopii, kterou (podá spolu s krabicemi zákazníkovi) a čeká na <platbu>.

Může se stát, že Mario není schopen objednavce vyhovět kvůli chybějícím ingrediencím. V takovém případě prostrčí hlavu oknem ve zdi a upozorní Miu na problém. Vráť také růžovou kopii. Pokud je zákazník přítomen v obchodě, [Mia] se s [ním] (poradí), jak objednávku upravit. V případě, že zákazník není přítomen, což je

častější případ, Mia (změní objednávku) podle vlastního uvážení. To někdy vede k vášnivým debatám v pizzerii, když si zákazník přijde pro svojí objednávku. Díky Miině temperamentu vždycky nakonec dojde k (dohodě), která není nevýhodná pro ni.

5.2.4 Krok 4: Zápis nalezených transakcí a jejich parametrů

Pro snazší práci v dalších krocích i případnou budoucí automatizaci si identifikované transakce (korespondující s P-acty a P-facty, které jsme označili „špičatými závorkami“) zapíšeme do tabulky spolu s parametry každé transakce jako například její ID, výsledek transakce nebo jednotlivé transakční kroky. V případě Pizzerie Mama Mia jsme identifikovali následující transakce:

- Vyřízení objednávky *O* (tato transakce nemá v textovém popisu žádný korespondující P-act nebo P-fact, ale její existenci odvodíme z identifikovaného C-actu v podobě objednávání pizzy zákazníky)
- Příprava objednávky *O*
- Platba objednávky *O*

Identifikované transakce a jejich parametry zapíšeme do tabulek 5.1, 5.2 a 5.3.

ID transakce	T01
Název transakce	Vyřízení objednávky <i>O</i>
Výsledek transakce	Objednávka <i>O</i> byla vyřízena
Initiator	Zákazník
Executor	Mia
Request	Zavolání s objednávkou nebo objednání osobně
Promise	Potvrzení s cenou a časem vyhotovení (telefonicky), <i>chybí v popisu (osobní odběr)</i>
State	Pizza předána zákazníkovi
Accept	<i>chybí v popisu</i>
Decline	<i>chybí v popisu</i>
Reject	<i>chybí v popisu</i>
Revoke request	<i>chybí v popisu</i>
Revoke promise	<i>chybí v popisu</i>
Revoke state	<i>chybí v popisu</i>
Revoke accept	<i>chybí v popisu</i>

Tabulka 5.1: Parametry transakce T01

5. APLIKACE METODY

ID transakce	T02
Název transakce	Příprava objednávky <i>O</i>
Výsledek transakce	Objednávka <i>O</i> byla připravena
Initiator	Mia
Executor	Mario
Request	Posunutí objednávkového formuláře do kuchyně
Promise	<i>chybí v popisu</i>
State	Podání pizz přes okno Mie
Accept	<i>chybí v popisu</i>
Decline	Upozornění Mii na chybějící ingredience
Reject	<i>chybí v popisu</i>
Revoke request	<i>chybí v popisu</i>
Revoke promise	<i>chybí v popisu</i>
Revoke state	<i>chybí v popisu</i>
Revoke accept	<i>chybí v popisu</i>

Tabulka 5.2: Parametry transakce T02

ID transakce	T03
Název transakce	Platba
Výsledek transakce	Objednávka <i>O</i> byla zaplacená
Initiator	Mia
Executor	Zákazník
Request	Podání krabic s objednávkou a objednávkovým formulářem zákazníkovi
Promise	<i>chybí v popisu</i>
State	<i>chybí v popisu</i>
Accept	<i>chybí v popisu</i>
Decline	<i>chybí v popisu</i>
Reject	<i>chybí v popisu</i>
Revoke request	<i>chybí v popisu</i>
Revoke promise	<i>chybí v popisu</i>
Revoke state	<i>chybí v popisu</i>
Revoke accept	<i>chybí v popisu</i>

Tabulka 5.3: Parametry transakce T03

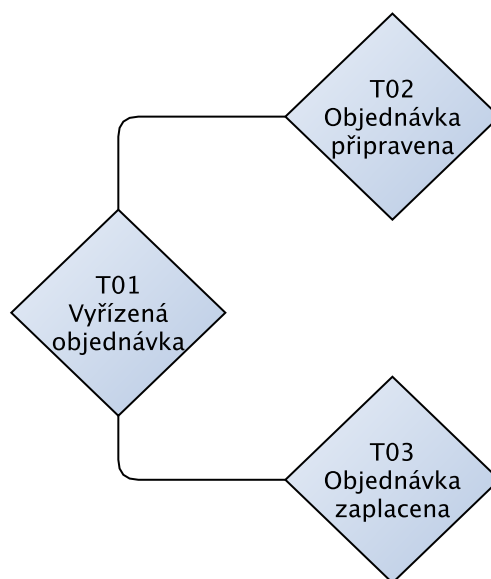
Ve vyplněných tabulkách můžeme vidět, že v nich valná část transakčních kroků chybí, protože nejsou uvedeny v textovém popisu případu Pizzerie Mama Mia. Takový případ bude nastávat v reálném světě velmi často a jeho ideálním řešením je návrat do kroku 1 a získání chybějících informací od vlastníků procesu a dalších zasvěcených osob.

Jelikož případ Pizzerie Mama Mia popsal v [10] Jan Dietz, zeptat se ho by bylo náročné. Pro aplikaci dalších kroků nám však stačí i takovýto neúplný popis. Ve výsledném BPMN modelu však pojmenujeme všechny transakční kroky dle názvů, které tyto kroky nesou v základním transakčním vzoru a ne jmény reálných aktivit, které jsme identifikovali.

5.2.5 Krok 5: Aplikace kompozičního axiomu

Dalším krokem je aplikování kompozičního axiomu a odhalení struktury, v jaké jsou jednotlivé transakce navzájem propojeny. Jinými slovy musíme zjistit, která transakce je kořenová a z jakých transakcí se tato transakce skládá, což nám pomůže určit, v jakém pořadí jsou transakce prováděny.

Tento krok není možné udělat jinak, než že se vrátíme k textovému popisu, který je výsledkem kroku 3 a hledáme náznaky závislostí mezi transakcemi a pořadí v jakém jsou tyto transakce vykonávány. Zjištění pak vyjádříme v jednoduchém grafu. Výsledek pro případ Pizzerie Mama Mia můžeme vidět níže na obrázku 5.1:

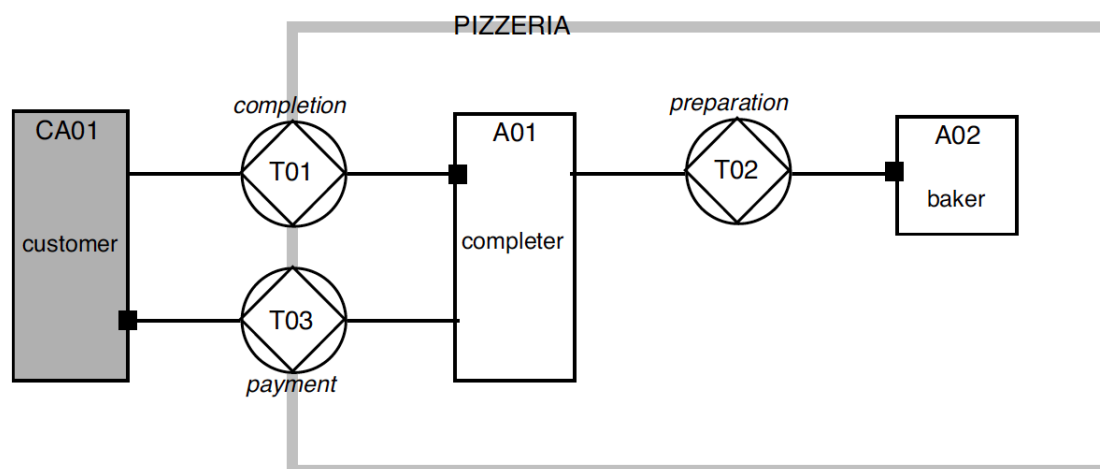

Obrázek 5.1: Struktura závislosti transakcí v případě Pizzerie Mama Mia

5.2.6 Krok 6: Vytvoření DEMO modelů

V předposledním kroku navržené metody je nutné vytvořit dva DEMO modely. Tyto modely slouží zejména pro zpětnou verifikaci vzniklého BPMN modelu.

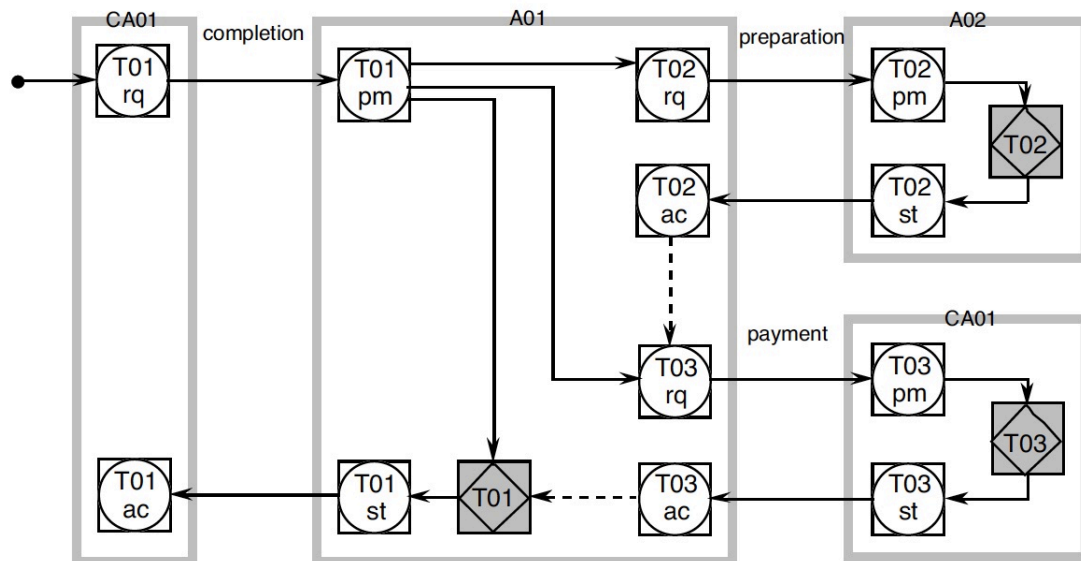
Prvním vytvořeným modelem je Actor-Transaction Diagram (ATD), který zachycuje pouze transakce a actory, kteří se transakce účastní. Na obrázku 5.2 můžeme vidět ATD pro případ Pizzerie Mama Mia. Zákazníka zde reprezentuje actor CA01 a jako jediný je vně organizace Pizzeria. Dalším actorem je Mia, která v tomto ATD vystupuje pod označením A01 a Mario, který je označen jako A02.

Obrázek 5.2: ATD Pizzerie Mama Mia [10]

Pro vytváření výsledného BPMN modelu nám však bude více nápomocný Process Structure Diagram (PSD), který zachycuje všechny transakční kroky dle transakčního vzoru. V kroku 7 bude naším úkolem tyto transakční kroky vyjádřené v PSD zobrazit pomocí BPMN primitiv, které jsou popsány v sekci ??.

Na obrázku 5.3 můžeme vidět PSD pro případ Pizzerie Mama Mia. Za povšimnutí stojí zejména šipky s přerušovaným tělem, které vyjadřují závislost vykonání C-actu na vykonání C-actu v jiné transakci. Díky tomu lze vidět, že vykonání Request T03 je závislé na Accept T02 a Execution T01 je závislá na Accept T03. Převáděno do lidské řeči to znamená, že než můžeme požádat zákazníka o zaplacení objednávky, musíme jí nejdříve připravit a zákazník ji musí akceptovat, a že než je objednávka vyřízena, musí dojít k jejímu zaplacení. Toto zjištění nám pomůže při vytváření BPMN modelu určit pořadí aktivit, které budeme propojovat pomocí sekvenčních toků.

Obrázek 5.3: PSD Pizzerie Mama Mia [10]

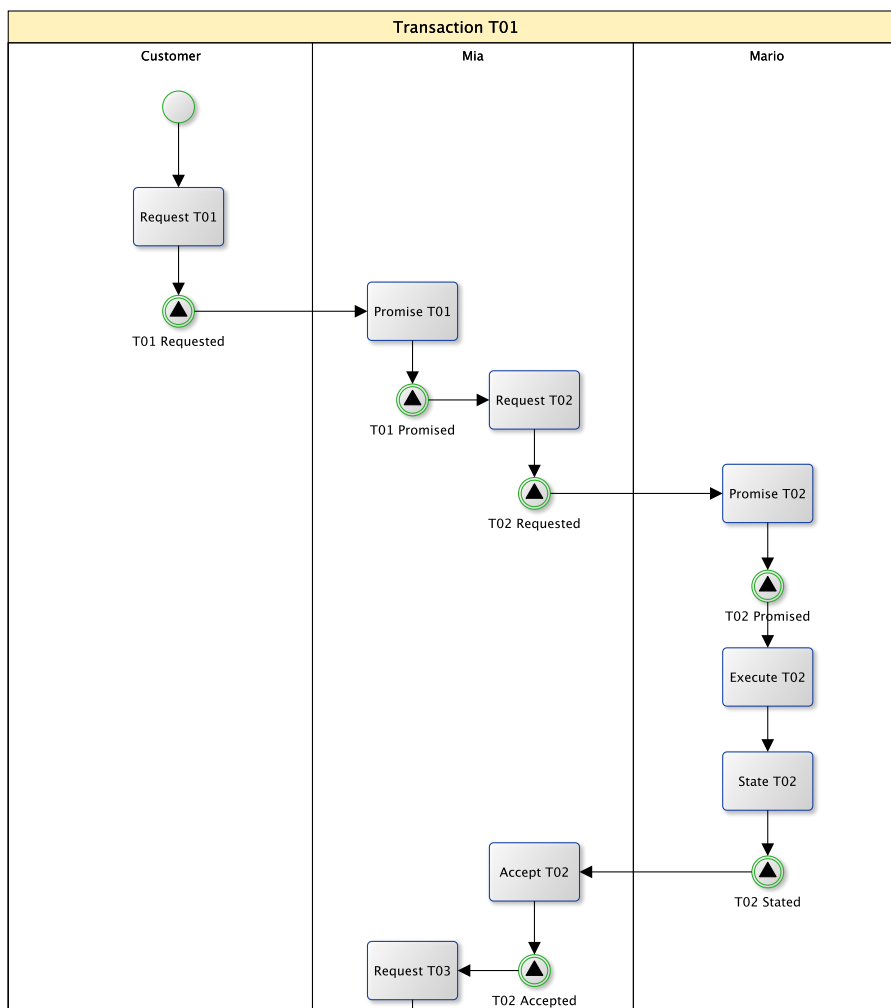
5.2.7 Krok 7: Vytvoření BPMN modelu

Nyní je vše připraveno pro vytvoření konečného BPMN modelu. Při jeho tvorbě budeme vycházet především z PSD modelu vytvořeného v předešlém kroku a z předpisu pro převedení transakčního axiomu do BPMN primitiv, který je uveden v sekci ???. Postupujeme tedy po jednotlivých transakčních krocích zobrazených v PSD v obrázku 5.3 a převádíme je dle tohoto předpisu do BPMN. Je důležité správně poskládat aktivity dle závislostí vyjádřených v kroku 5 i v PSD pomocí přerušovaných čar a dle diskuse v předchozím kroku.

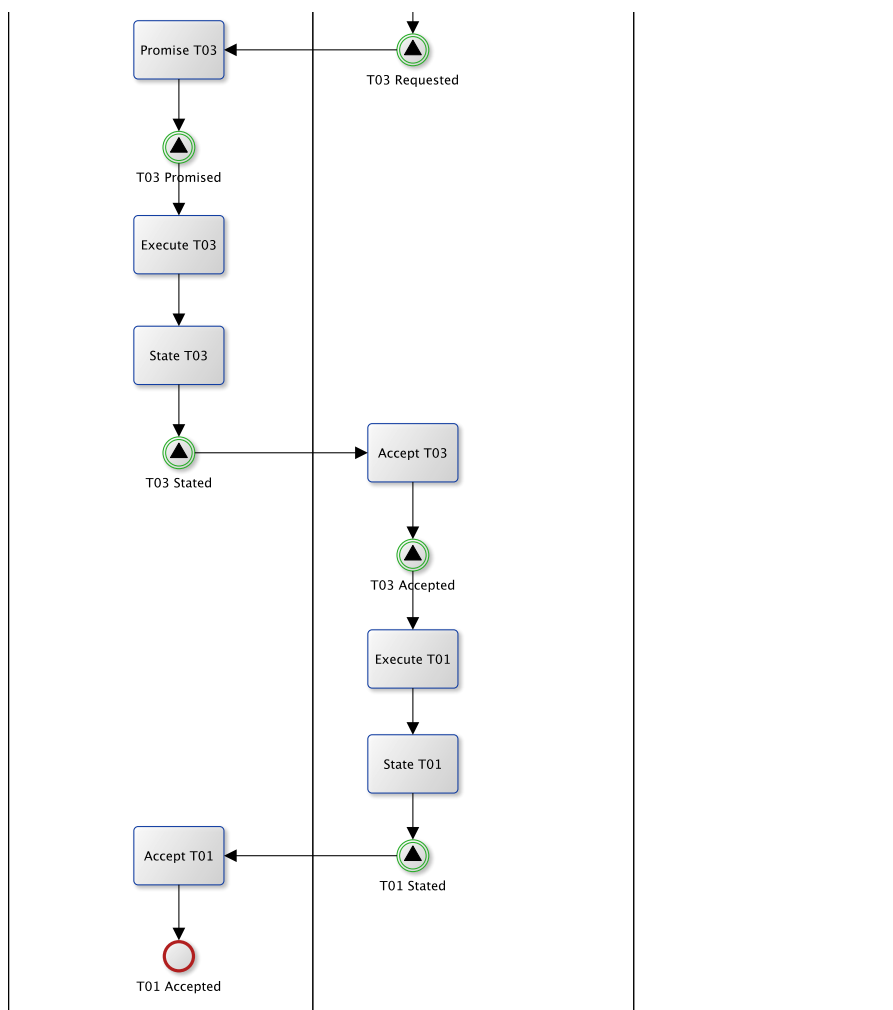
Při vytváření PSD v předchozím kroku je použit pouze základní transakční vzor. Důvodem je větší čitelnost výsledného BPMN modelu a také absence popisu nešťastných scénářů v textovém popisu případu Pizzerie Mama Mia. Dle předpisu v sekci ??? by však nebyl problém vytvořit i BPMN model ze standardního transakčního vzoru.

Zobrazení případu Pizzerie Mama Mia v BPMN za použití metody navržené v této práci můžeme vidět na obrázku:

5. APLIKACE METODY

Obrázek 5.4: Příklad Pizzerie Mama Mia v BPMN 1/2

Obrázek 5.5: Příklad Pizzerie Mama Mia v BPMN 2/2

5.3 Diskuse

Na obrázcích 5.4 a 5.5 vidíme, že se nám podařilo vytvořit BPMN model pro případ Pizzerie Mama Mia dle metody navržené v kapitole 5. Vytvořený BPMN model je:

- *kompletní* dle transakčního axiomu – žádný transakční krok dle základního transakčního vzoru v modelu nechybí a díky použití plavečkových drah je jasné, který actor je zodpovědný za vykonání konkrétního transakčního kroku

- *konzistentní* dle transakčního axiomu – pořadí provádění všech transakčních kroků je konzistentní se základním transakčním vzorem
- *jednoznačný* – navržená metoda zajišťuje, že při správném aplikování všech kroků metody vznikne vždy ten samý model
- *esenciální* – výsledný model neobsahuje žádné implementační detaily. Při jeho tvorbě bylo použito pouze aktivit, které jsme vyhodnotili jako Performa.

5.3.1 Slabiny metody

5.3.1.1 Modelování komplexních procesů

Na obrázcích 5.4 a 5.5 jsou zachyceny pouze 3 transakce za použití základního transakčního vzoru a stejně jsme museli diagram rozdělit na 2 obrázky, protože se celý nevešel na jednu stránku. V případě modelování komplexnějších procesů, které obsahují desítky transakcí bude problém jen narůstat a model se bude obtížně vytvářet i číst.

Řešením je v tomto případě automatické generování BPMN diagramu z ATD diagramu (případně PSD dle DEMO 3), který je mnohem méně obsáhlý a dobře čitelný i když obsahuje desítky transakcí. Pokud by bylo možné automatizovat vytváření BPMN a jejich verifikaci dle DEMO modelů, jednalo by se o velký krok kupředu.

5.3.1.2 Korektní provedení kroku 2

Z mé zkušenosti je pro velké množství lidí velmi problematické správně aplikovat krok 2 navržené metody, neboli správně provést na textovém popisu procesu Performa-Informa-Forma analýzu. Lidská řeč je totiž velmi vágní a rozdíly mezi Performa, Informa i Forma aktivitami jsou často nezřetelné a ani odborníkům se zkušenostmi s DEMO se často nedaří provést tento krok správně.

Na tomto místě je třeba uvést, že i situace, kdy se nepodaří všechny aktivity správně zařadit a jako Performa je například zařazena aktivita, která Performa není, stále pravděpodobně vznikne kvalitnější BPMN model než by vzniknul neaplikováním této metody. Jak popisuje [23] „špatné BPMN“ je dnes spíše pravidlem než výjimkou a aplikace navržené metody by tedy za každých okolností přispěla obecně k lepším výsledkům.

Závěr

Literatura

- [1] Peris-Ortiz, M.; Álvarez-García, J.: *Action-based quality management: Strategy and tools for continuous improvement*. 2014, ISBN 9783319064529, 1–18 s., doi:DOI10.1007/978-3-319-06453-6.
- [2] Panagacos, T.: *The Ultimate Guide to Business Process Management: Everything you need to know and how to apply it to your organization*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012, 186 s.
- [3] ISO 9000:2005. Dostupné z: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9000:ed-3:v1:en>
- [4] Weske, M.: *Business Process Management*. Springer, 2007, ISBN 9783540735212, 372 s.
- [5] Řepa, V.: *Podnikové Procesy. Procesní řízení a modelování*. Grada Publishing, a.s., 2007, ISBN 978-80-247-2252-8, 288 s.
- [6] Bander, M.: Process and Procedure. 2007. Dostupné z: <http://www.sei.cmu.edu/library/assets/process-pro.pdf>
- [7] Jedlitschka, A.; Salo, O.; Bomarius, F.: Process Management. *Journal of Software Maintenance and Evolution: Research and Practice*, , č. May, 2010: s. 143–149, ISSN 1532060X, doi:10.4135/9781446251720.n28.
- [8] Náplava, P.: A7B16ISP Informační systémy a procesní řízení. 2015.
- [9] Harmon, P.: *Business Process Change: A Business Process Management Guide for Managers and Process Professionals*. Morgan Kaufmann, 2014, 505 s.
- [10] Dietz, J. L. G.: *Enterprise ontology: Theory and methodology*. 2006, ISBN 3540291695, 1–243 s., doi:10.1007/3-540-33149-2.

- [11] Recker, J. C.; Rosemann, M.; Indulska, M.; aj.: Business process modeling: a comparative analysis. *Journal of the ...*, ročník 10, č. 4, 2009: s. 333–363, ISSN 15369323. Dostupné z: [http://eprints.qut.edu.au/20105\\$\\delimiter\"026E30F\\$nhhttp://eprints.qut.edu.au/20105/](http://eprints.qut.edu.au/20105$\\delimiter\)
- [12] Chytil, J.; Lehocký, Z.: Vývojové diagramy - 1. díl. 2005. Dostupné z: <http://programujte.com/clanek/2005080105-vyvojove-diagramy-1-dil/>
- [13] Polancic, G.: Managing business processes with BPMN – SWOT Analysis. 2014. Dostupné z: <http://blog.goodelearning.com/bpmn/managing-business-processes-bpmn-swot/>
- [14] BPEL – jazyk pro automatizaci procesů. Dostupné z: <http://www.trask.cz/publikace/zn-51-bpel-jazyk-pro-automatizaci-procesu/>
- [15] Eriksson, H.-E.; Penker, M. O. T.: Business Modeling with UML.
- [16] Eriksson, H.-E.; Penker, M.: *Business Modeling With UML: Business Patterns at Work*. 2000, ISBN 0471295515, 12 s., doi:978-0471295518.
- [17] UML 2 Activity Diagramming Guidelines.
- [18] Enterprise Engineering and DEMO. Dostupné z: <http://www.ee-institute.org/en/demo>
- [19] Vejražková, Z.: Design and Engineering Methodology for Organizations, 2012.
- [20] Barjis, J.: Enterprise Modeling and Simulation Within Enterprise Engineering. *Journal of Enterprise Transformation*, ročník 1, č. 3, 2011: s. 185–207, ISSN 1948-8289, doi:10.1080/19488289.2011.601399. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19488289.2011.601399>
- [21] Shishkov, B.; Dietz, J.: Deriving Use Cases from Business Processes - The advantages of DEMO. 2005: s. 249–257. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1007/1-4020-2673-0_{_}29
- [22] Vašíček, P.: Úvod do BPMN. 2008. Dostupné z: <http://bpm-sme.blogspot.cz/2008/03/3-uvod-do-bpmn.html>
- [23] Silver, B.: *BPMN Method and Style, 2nd Edition, with BPMN Implementer's Guide: A structured approach for business process modeling and implementation using BPMN 2.0*. 2011, ISBN 978-0982368114, 286 s. Dostupné z: http://www.amazon.com/Method-Style-Edition-Implementers-Guide/dp/0982368119/ref=sr_{_}1_{_}2?ie=UTF8{&}qid=1393180856{&}sr=8-2{&}keywords=bpmn

-
- [24] Silver, B.: BPMN: The Four Aspects of Process. 2013. Dostupné z: <http://brsilver.com/bpmn-four-aspects-process/>
- [25] Omg, O. M. G.: Business Process Model and Notation (BPMN) Version 2.0. 2011. Dostupné z: <http://www.omg.org/spec/BPMN/2.0/PDF>
- [26] Leymann, F.: BPEL vs BPMN 2.0: Should you care? 2009. Dostupné z: <http://leymann.blogspot.cz/2009/12/bpel-vs-bpmn-20-should-you-care.html>
- [27] Silver, B.: Executable BPMN 2.0. 2011. Dostupné z: <http://brsilver.com/executable-bpmn-2-0/>
- [28] Černý, O.: *BPEL*. Dizertační práce, Vysoká škola ekonomická, 2010.
- [29] Notace. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/notace>
- [30] Rámce a metodiky. 2013. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/ramce-a-metodiky>
- [31] Ochrana, F.: *Metodologie vědy: úvod do problému*. Praha: Karolinum, 2009, ISBN 978-80-246-1609-4.
- [32] Vejražková, Z.: *Business Process Modelling and Simulation: DEMO, BORM and BPMN*. Diplomová práce, České vysoké učení technické, 2013.
- [33] Dietz, J. L. G.: Enterprise Ontology. 2005.
- [34] Van Nuffel, D.; Mulder, H.; Van Kervel, S.: Enhancing the formal foundations of BPMN by enterprise ontology. *Lecture Notes in Business Information Processing*, ročník 34 LNBIP, 2009: s. 115–129, ISSN 18651348, doi:10.1007/978-3-642-01915-9{_}9.
- [35] Řepa, V.: Řízení procesů versus procesní řízení. 2008. Dostupné z: <http://bpm-tema.blogspot.cz/2008/04/procesy.html>
- [36] Dumas, M.; Rosa, M. L.; Mendling, J.; aj.: *Fundamentals of Business Process Management*. Springer Berlin Heidelberg, 2013, ISBN 9783642331428. Dostupné z: http://fundamentals-of-bpm.org/wp-content/uploads/2013/03/errata{_}Dumas.pdf
- [37] Caetano, A.; Assis, A.; Borbinha, J.; aj.: An Application of the ψ -Theory to the Analysis of Business Process Models. *Enterprise Information Systems of the Future*, 2012. Dostupné z: <http://lhrgateway.nu.edu.pk/articles/MetricsforProcessModels.pdf>
- [38] Caetano, A.; Assis, A.; Tribolet, J.: Using business transactions to analyse the consistency of business process models. *Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, 2011: s. 4277–4285, ISSN 15301605, doi:10.1109/HICSS.2012.626.

LITERATURA

- [39] Rowley, M.: Why use BPMN for BPEL? 2009. Dostupné z: <http://www.activevos.com/blog/soa/why-use-bpmn-for-bpel/2009/11/05/>

Seznam použitých zkratk

GUI Graphical user interface

XML Extensible markup language

Obsah přiloženého CD

	readme.txt.....	stručný popis obsahu CD
	exe	adresář se spustitelnou formou implementace
	src	
	impl.....	zdrojové kódy implementace
	thesis	zdrojová forma práce ve formátu L ^A T _E X
	text	text práce
	thesis.pdf	text práce ve formátu PDF
	thesis.ps	text práce ve formátu PS